

VANNRIKSE Rallus aquaticus

Status: **SJELDEN**

Orden: Gruiformes
Familie: Rallidae

GLOBAL UTBREDELSE

Paleartisk. Nominatrasen utbredt fra S.Fennoskandias, De britiske øyer og Middelhavslandene østover gjennom Mellom-Europa og Rusland til steppeområdene i SV-Sibir. Avløst av andre raser i Sentral-Asia og Øst-Asia, på Island av rasen tribernans.

UTBREDELSE I NORGE

Hekker fåtallig i Østfold, Akerhus, Vestfold og langs kysten til Rogaland. Finnes dessuten på Møre og muligens også i Hedmark. Har muligens blitt vanligere i innlandet de senere år.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Finnes spredt på egnede lokaliteter over hele fylket, både ved kysten og i innlandet. Den tetteste bestanden finnes ved Arekilen i Hvaler (8 par i 1980).

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Hovedsakelig trekkfugl, men noen individer overvintrer/forsøker å overvintre i år med mild værtype. Individene som trekke overvintrer i Vest- og Sydvest-Europa. Hekker i lavlandet ved vegetasjonsrike grunne innsjøer og vassdrag. Reiret plasseres nesten alltid i kraftig vegetasjon 6-11(-12) egg legges i mai/juni (arten kan ha 2 kull) og ruges av begge kjønn i 19-22 d. Ungen er reirflyktende og er flyvedyktig etter 20-23 d. Uavhengig etter 55-60 d. Hekker allerede som 1.-åring.

Føden er meget variert. Den domineres av animalier, men vegetabilier tas også ofte. Vader i grunt vann og tar mat på og under overflaten og fra vegetasjonen. Insekter, larver, sniler, mark, krepsdyr, edderkopper, små virveldyr, amfibier, fugler og egg står på menyen sammen med vegetabilier som i skudd, røtter, frø bær og frukt. Ungen lever hovedsakelig av insekter og edderkoppdyr.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Europabestanden er antagelig på over 100 000 par. Sverige 10 000 par i 1976, Danmark 500-1 000 par i 1978. Finland har økende bestand. Bestanden i Norge er anslått til mellom 100 - 1 000 par.

Undersøkelse av 20 sjøer i Østfold gav 11 par i 1980, men da var ikke alle potensielle hekkelokaliteter med (utvalget var ikke gjort med spesiell tanke på vannrikse). Bestanden i fylket et godt år anslås til ca 20 - 25 par.

NEGATIVE FAKTORER

Biotopødeleggelse, drenering, utfylling og forurensing av våtmarksområder er den største trusselen mot arten. Vannriksa er utsatt for reirpredasjon fra rev, mink og kråke. Strenge vintere vil naturlig nok ta livet av en del individer som forsøker å overvintre.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste III og listet som sjelden av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. En del hekkelokaliteter inngår i vernede/foreslått vernede områder.

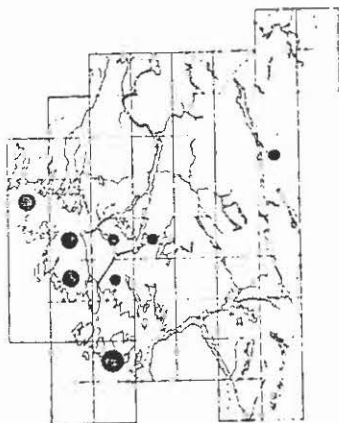
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Mange hekkelokaliteter og potensielle hekkelokaliteter inngår i vernede/foreslått vernede områder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Lokaliteter for arten som ikke inngår i verneplanen bør beskyttes gjennom kommunalt vern. Overvintringsområder bør vernes.

LITTERATUR: 47, 54, 83, 87,90, 109, 169, 185, 359, 381, 395, 404, 427.

VANNRIKSE
Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Stort plott: Konstatert hekking, mellomstort plott: sansynelig hekking og lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktisk etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palearctic. Sorte felt= Hekkeområder, grå felt= overvintringsområder.

MYRRIKSE Porzana porzana

Status: USIKKER

Orden: Gruiformes
Familie: Rallidae

GLOBAL UTBREDELSE

Paleartisk, unger over det meste av Europa med nordgrense over England, S-Fenoskandia og Russland til ca. 61⁰N. Er videre utbredt i Asia øst for Jenisei i SV-Sibir, NV-Mongolia og NV-India. I S-Europa mangler den Portugal, S-Italie og S-Balkan. (Haftorn).

UTBREDELSE I NORGE

Fortrinnsvis funnet i kyststrøkene fra Østfold til Trondheimsfjorden, men meget fåtallig og tilfeldig.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Tilfeldig men årlig forekomst også i Østfold, Myrriksa kan dukke opp på passende lokaliteter over hele fylket. Om den registreres på en lokalitet ett år kan den være borte fra denne et annet.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl som overvintrer rundt Middelhavet, i Nord-Afrika og sør for Sahara. Myrriksa er en lavlandsfugl som helst hekker i sumpmark med rik vegetasjon, normalt i grunt ferskvann som ikke er ogilotroft. Reiret plasseres i tett vegetasjon nær eller i vann. 10-12 (6-14) egg legges i mai/juni og ruges av begge kjønn i 18-19 d. pr. egg. Klekking foregår usynkront og hele klekkeprosessen tar vanligvis 3 d. Ungen er reirflykter og beiter selv etter få dager, flyvedyktig etter ca. 25 d. Hekker som 1.-åring.

Føden er meget variert, men består hovedsakelig av små vannlevende evertebrater og deler av vannplanter. Insekter, larver, pupper, vannsniler og edderkoppdyr, Frø, plantedeler, blader, skudd, røtter og alger. Plukker føde på og under vannet og i mudder.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Oppgang i bestanden i Euroap på 18-tallet, senere nedgang. Sverige ca. 500 par i 1976. Danmark markert nedgang på 1900-tallet. Finland nedgang etter 1905. Den norske bestanden er anslått til 10 - 100 par. I Østfold hekker antagelig arten årlig, men i meget små antall. Arten var allerede av Thome for 100 år siden angitt som vanlig og årlig i Seutelven, men etter 1900-1910 synes det som om arten ble meget sjelde. Liten ornitologisk aktivitet i fylket gjorde at arten ikke ble registrert igjen før 1965 ved Sarpsborg. Den totale bestand i Østfold er meget liten og ustabil og deved umulig å tallfeste.

NEGATIVE FAKTORER

Biotopødeleggelse - utfylling, drenering og forurensning av våtmarksområder. Arten er utsatt for eggpredasjon, spesielt fra vånd.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjoens liste II. Listet som sjelden av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK

Totalfredet

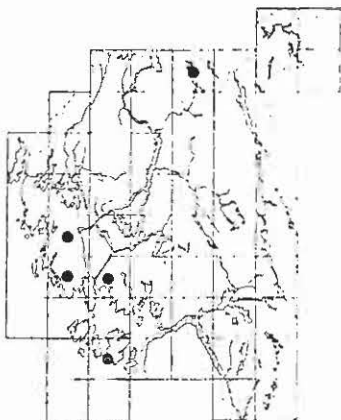
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

De fleste potensielle hekkeplassene for arten inngår i opprettede/foreslåtte verneområder.

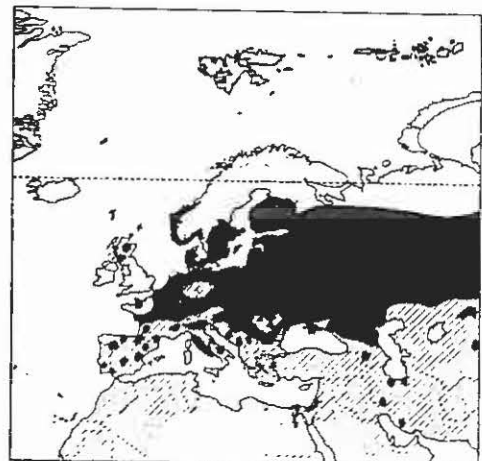
AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Hindre forurensning av artens leveområder og hindre biotopødeleggelse. Vern av hekkeplasser og undersøkelser av utbredelse og bestand.

LITTERATUR: 54, 83, 87, 90, 109, 117, 169, 381, 395.

MYRRIKSE
Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Vikar 1984 Status for Atlasprosjektet. Plott: Spillende hanner.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western palae-arctic. Sorte felt= Hekkeområder, grå felt= overvintringsområder og skraverte felt områder hvor arten påtreffes i trekketidene.

ÅKERRIKSE *Crex crex*

Status: FORSVUNNET/TROLIG FORSVUNNET

Orden: Gruiformes
Familie: Rallidae

GLOBAL UTBREDELSE

Palearktisk, ruger over det meste av Europa vest til Irland, mot nord til Orkenøyene, Shetland, Færøyene. I Fennoskandia omtrent til Polarsirkelen. Mot sør til S-Frankrike, N-Italia og Balkan. Ruger mot øst gjennom Russland til Jenisei og Altai, mot sørøst gjennom Lilleasia til Iran og Turkestan. De nordligste funn av Åkerrikse er gjort i Norge.

UTBREDELSE I NORGE

Hekker nå kun i deler av Rogaland og på Sunnmøre. Ellers i S-Norge helt sporatiske forekomster.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Fra å ha vært en vanlig fugl fram til ca. 1900 gikk det raskt nedover med bestanden. Etter innføring av slåmaskinen viste arten en drastisk tilbakegang, selv om den lokalt var vanlig fram til 1940. I dag gjøres kun spredte, ikke årlige observasjoner av arten i Østfold.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl til Afrika. Åkerrikse foretrekker fuktige gras- og urteenger og åkermark med kløver, korn og forplanter. Arten unngår vann, sumper, elvebredder og åpne flater med sand, grus og stein. Reieret plasseres på bakken i skjulende vegetasjon. 8-12 (6-14) egg legges i mai/juli og ruges av hunnen i 16-19 d. Ungen er reirflyter og beiter selv etter 3.4 d. Flyvedyktig etter 34-38 d. og uavhengig omtrent til samme tid. Hekker som 1.-åring.

Føden består vesentlig av animalier, små evertebrater som insekter, sniler, edderkoppdyr meitemark og unge amfibier. Vegetabilier som grønne plantedeler, unge skudd og frø tas også.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Årlige fluktuasjoner i mange områder, men klar nedgang i bestandene i N- og V-Europa siden 1900. Sverige 200-500 par i 1976. Danmark 10-30 spillende individer i 1976. Finland dramatisk nedgang, 900 par i perioden 1941-56, nå sjelden. Norge 100-200 par 1984. Den Vest-Europeiske bestand teller i dag neppe mer enn noen få tusen par. (Roalkvam C & S).

NEGATIVE FAKTORER

Endrede bruksformer i landbruket, maskinelt utstyr og endrede slåttetider. Bruk av sprøytemidler ødelegger næringstilgangen. Nedgang i slåtteengarealet og skogplanting på egnede lokaliteter er også negativt.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Listet som sårbar på Nordisk Ministerråds liste 1978 og 1982. Oppført som direkte truet av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

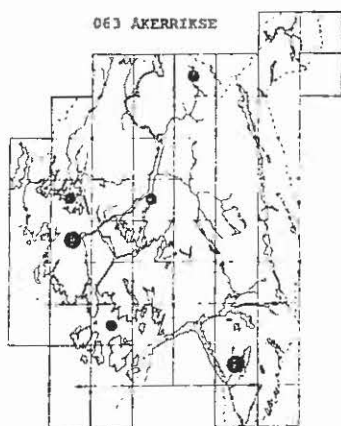
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Hekkeregistering av arten pågår i Møre og Romsdal og i Rogaland.

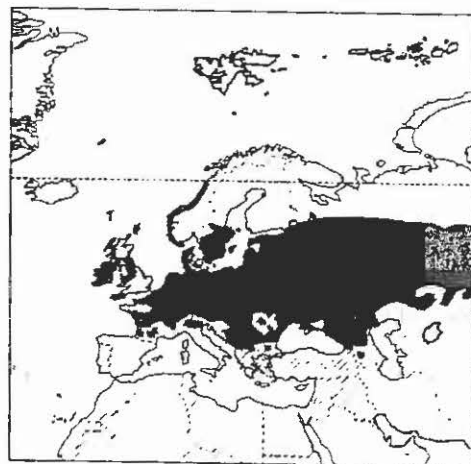
AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Med dagens intensive jordbruk ser det ikke ut for at det er plass til Åkerriksa. Grunneiere som oppdager arten på sin jord kan forsøke å ta hensyn til den under slåtten. Undersøkelse av eventuell utbredelse ønskelig.

LITTERATUR: 2, 54, 83, 87,90, 109, 155, 169, 171, 199, 318, 334, 351, 370, 371, 395, 399, 427.

ÅKERRIKSE
Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Mellomstort plott: sannsynlig hekking, lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktisk etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palæarctic. Sorte felt = Hekkeområder, skraverte felt = Områder hvor arten blir påtruffet i trekketidene.

SIVHØNE Gallinula chloropus

Status: USIKKER

Orden: Gruiformes
Familie: Rallidae

GLOBAL UTBREDELSE

Semi-kosmopolitisk, mangler i den australske region. Nomiattrasen vidt utbredt i den paleartiske og orientalske region. Fra Azorene, N-Afrika, Middelhavslandene, De britiske øyer, Mellom-Europa, S-Fennoskandia gjennom Russland og S-Sibir, India, Burma til Indokina, Kina og Japan. Andre raser i S-Asia, store deler av Afrika og Amerika.

UTBREDELSE I NORGE

Ruget i slutten av forrige århundre kun ved Stavanger og muligens i Trøndelag. Har spredt seg i vårt århundre og ruger nå spredt på egnede lokaliteter i lavlandet i S-Norge.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Første gang registrert hekkende i fylket ved Fredrikstad i 1920 (ungekull). Har senere spredt seg til egnede vannforekomster over hele fylket. Har minnet i antall de seneste 10 årene, og er nå borte fra mange tidligere hekkelokaliteter.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Delvis standfugl, trekkende individer overvintrer ved Middelhavslandene. Arten prefererer vann beskyttet av høy vegetasjon, unngår store vannflater som er eksponert for vind og bølger. Liker seg ved små dammer, elver, bekker og kanaler og unngår også oligotrofe sjøer og saltvann. Reiret plasseres i tett vegetasjon, ofte flytende på vannet og også plassering i trær ved vann forekommer. 5-9 (2-13) egg (har ofte 2 kull) legges i april/mai og ruges av begge kjønn i 21-22 d. 25-30 d mellom klekking av første kull og legging av andre. Ungen er reirflykter og mates av foreldrene. Ungene fra første kull kan hjelpe til med å mate unger fra annet. Ungen spiser selv etter ca. 25 d og er flyvedyktig etter 40-50 d og uavhengig etter 52-99d. Sivhøna hekker som 1-åring.

Sivhøna har et mangesidig næringsvalg, både vegetabilier og animalier. Av animalier tas mollusker, meitemark, edderkoppdyr, insekter, amfibier, død fisk og egg. Ungen fores med meitemark, insekter og vegetabilier.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Sverige 500 par i 1976, Danmark vanlig over hele landet. Norge hadde 100-200 par i 1961 og 200-400 par i 1971. Bestanden er nå anslått til 100-1000 par. I Østfold ser det ut til at sivhøna stadig blir sjeldnere og hekkefunn blir sjeldent gjort. Arten finnes fremdeles spredt over hele fylket, men i mindre antall. Brakkvannslokaliteter ved kysten ser nå ut til totalt å mangle sivhøne.

NEGATIVE FAKTORER

Biotopødeleggelse - utfylling til industri, grøfting og tørrlegging. Forurensning. Flere hekkelokaliteter langs kysten (brakkvann) har blitt ødelagt av båthavnutbygging. Arten er også utsatt for eggpredasjon fra pattedyr og andre fugler. En naturlig negativ faktor er harde vintre som tar livet av individer som forsøker å overvintre.

INTERNASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Hekkelokaliteter inngår i vernede/foreslått vernede områder.

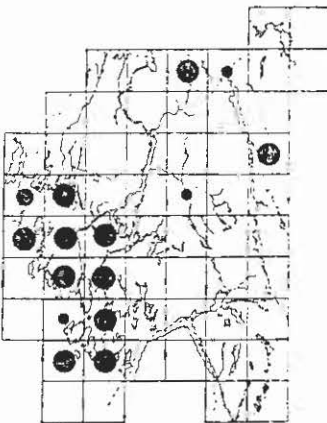
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Mange hekkelokaliteter/potensielle hekkelokaliteter inngår i vernede/foreslåtte vernede områder.

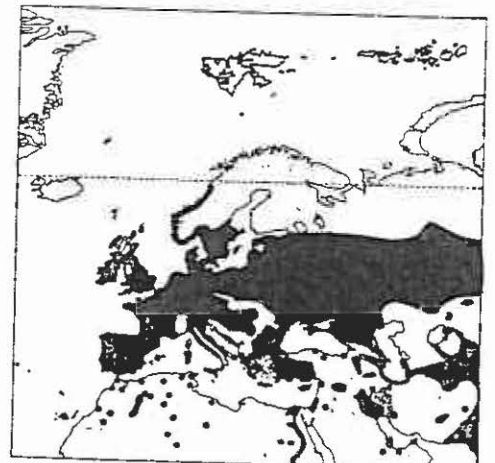
AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Nærmere undersøkelse av utbredelse og bestandsstørrelse i Østfold ønskelig. Flere bukter/gruntvannsområder ved kysten bør forsøkes vernet.

LITTERATUR: 27,87,90,109,169,185,198,351,367,381,
395,404,418,427.

SIVHØNE
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: Sansynelig hekking og lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palæarctic. Svarte felt= Hekkeområder, grå felt= overvintringsområder.

TRANE Grus grus

Status: SÅRBAR

Orden: Gruiformes
Familie: Gruidae

GLOBAL UTBREDELSE

Palearktisk. Nominatrasen ruger fra Fennoskandia, Danmark og N-Tyskland gjennom Polen, Ukraina og Russland til Ural. Utryddet i England, S-Spania, N-Italia og Balkas. Avløses av rasen lilfordi i Sibir, SØ-Russland, Turkestan, Mongolia og Mansjuria.

UTBREDELSE I NORGE

Har sin viktigste utbredelse i skogstraktene på Østlandet og i Trøndelag. I Finnmark hekker enkelte par i S-Varanger. Arten hekker dessuten på Hardangervidda.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Hekker bare i skogstrakter med høy andel myr. Dvs. i indre trakter, f.eks. Halden, Rømskog, sporadisk i Rakkestad, Eidsberg, Trøgstad og Våler.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl til Syd-Europa, Nord- og Nordøst-Afrika og Tyrkia til Syd-vest-Iran. Holder fortrinnsvis til på store myrer i høyereliggende barskoger, men også i bjørkeregionen. I lavlandet i SØ-Norge i barskogstrakter med høy myrfrekvens. Reiret plasseres på bakken og samme hekkeplass brukes i flere sesonger om hekkesuksessen er god. 2 (1-3) egg legges i mai/juni og ruges av begge kjønn i 30 d. Ungen er reirflyktende og blir matet av foreldrene den første tiden, flyvedyktig etter 65-70 d. Ungfuglen trekker sørover sammen med foreldrene.

Føden består hovedsakelig av vegetabilier, men animalier blir også tatt. Maten plukkes fra bakken, grunt vann eller lav vegetasjon. Under trekket raster tranen ofte i jordbrukslandskap og her tar den poteter og spillkorn.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Bestanden har gått sterkt tilbake over store deler av utbredelsesområdet. I flere land er arten utryddet. Sverige 11.000 par i 1976, Finland 8.500 par i 1958, Norge 1000 par i 1976. Bestanden har gått tilbake på Østlandet de siste årene, men har vært økende i Trøndelag. I Østfold hekker 6-8 par årlig, og det ser ut til at denne lille bestanden er stabil.

NEGATIVE FAKTORER

Biotopødeleggelse - tørrlegging, grøfting av myr med påfølgende skogplanting. Forstyrrelser på hekkeplassen fører til predasjon (på egg) fra kråke og rev. Arten er utsatt for endel ulovlig jakt under trekket.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Nordisk Ministerråd fører arten som utenfor fare i Sverige og Finland men som truet i Danmark (1978, 1982). Listes som sårbar av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Hekkelokaliteter inngår i opprettede/foreslåtte verneområder.

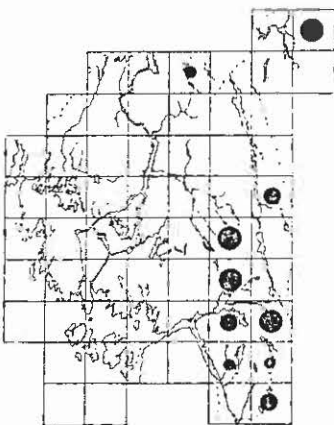
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Noen hekkelokaliteter inngår i opprettede/foreslåtte verneområder. En rapport om truede/sårbare og sjeldne rugefugler tilknyttet myrområder i Østfold er utarbeidet på oppdrag av fylkets miljøvernavdeling, trane inngår her.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Hindre drenering av hekkemyrer og potensielle hekkeplasser. Forstyrrelser ved hekkeplasser må unngås (orienteringsløp, skogsarbeide). Anlegging av skogsbilveier i nærheten av hekkeplasser og myrrike skogområder med traneforekomster bør forbys. Monitoring på arten ønskelig.

LITTERATUR: 32,54,56,57,83,87,90,109,169,179,185,219,
220,222,259,370,381,384,395,453,503.

TRANE
Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Stort plott: Konstatert hekking, mellomstort plott: sansynelig hekking og lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktias etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palae-arctic. Sorte felt= Hekkeområder, grå felt= overvintingsområder og skraverterte felt= områder hvor arten påtreffes i trekketidene.

DVERGLO Charadius dubius

Status: SÅRBAR

Orden: Charadriiformes
Familie: Charadriidae

GLOBAL UTBREDELSE

Trans-palearktisk, orientalsk og sibirsk. Rasen curonicus er utbredt i NV-Afrika, hele Europa nord til S-Fennoskandia, dessuten østover gjennom Russland og Sibir til N-Kina og Japan. Andre raser fra India til Formosa og sør til New-Guinea.

UTBREDELSE I NORGE

Hovedutbredelse på Østlandet med enkelte spredte hekkefunn vestover til Jæren. Dessuten foreligger noen hekkefunn fra Trøndelag, Trysil og Ringebu.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Dvergloen var tidligere tallrik hekkefugl på øyene langs hele Østfoldkysten nord til Moss. I de siste 30 årene har arten helt forsvunnet fra disse lokalitetene. Svært få funn fra naturlige innlandslokaliteter foreligger. Det ser nå ut til at arten prefererer temporære menneske lagede biotoper: sandtak, utfyllingsområder, leireuttak og erosjons soner ved regulerte vann. Kjerneområdet i fylket ser ut til å være slike lokaliteter på østsiden av Glomma fra Øra i Fredrikstad til Moum i Borge.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trefffugl til Nord-Afrika. Unngår alle typer røft terreng, fjell, skoger eller kraftig vegetasjon. Prefererer lokaliteter ved grunt vann, brakkvannsestuarer, elvebredder, strender og menneskelagede biotoper. Arten er ustabil på lokaliteter fra år til år da den straks overgir hekkeplasser om forholdene har forandret seg gjennom endret vannstand, høyere vegetasjon eller andre faktorer. Arten forsøker da å finne nærliggende lokaliteter som egner seg istedet. Reiret plasseres på bakken sjeldent langt fra vann og ofte helt eksponert. 4 egg legges i mai og ruges av begge kjønn i 24-25 d. Ungen er reirflykter og beiter selv. Flyvedyktig etter 25-27 d og blir uavhengig 8-25 d etter flyvedyktig alder. Hekker normalt som 1-åring, men ofte ikke før 2. år.

Føden er hovedsakelig animalsk: insekter, edderkoppdyr og andre små evertebrater.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Nedgang i Europa i slutten av forrige århundre, økende etter 1930. Nedgang etter 1959 og så markert økning fra 1968. Sverige 1000 par 1976, Finland 1000 par 1958, Danmark 130-180 par 1978. Norges bestand er anslått til 100-150 par i 1981. På lang sikt har det vært en negativ utvikling i Østfold, men den lille bestanden virker nå stabil så lenge hekkelokaliteten er inntakt. Den kjente bestanden i fylket overstiger neppe 20 par.

NEGATIVE FAKTORER

Arten hekker ofte i reguleringssoner av vannkraft og drikkevannsmagasiner, oversvømming av reiret er derfor ikke uvanlig. Reiret er også temmelig utsatt på andre lokaliteter med menneskelig aktivitet (sandtak, fyllplasser). Nedgangen på kysten kan til en viss grad skyldes økt friluftsliv og derved menneskelig forstyrrelse. Dessuten kan det se ut til at den blir utkonkurrert av sin større slektning sandloen. Predasjon på egg fra måker, mink og rev kan forekomme (Bevanger og Thingstad).

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Listes som sjelden av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

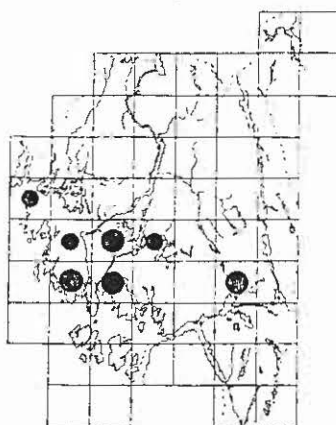
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet.

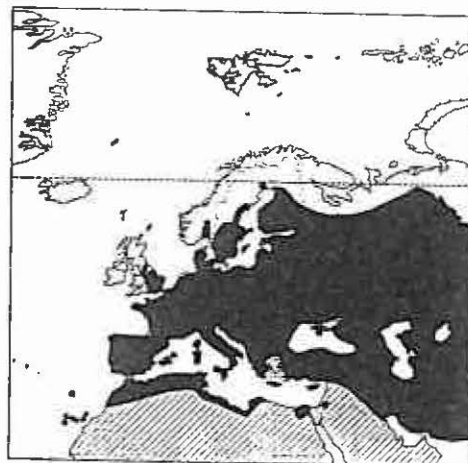
AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Informasjon til arbeidere på besatte lokaliteter hvor det kan oppstå uheldige situasjoner. En nærmere kartlegging av forekomst, habitatvalg og bestand er ønskelig.

LITTERATUR: 2,15,54,70,77,83,87,109,110,121,151,169,
225,230,286,351,381,395,404,487.

DVERGLO
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Stort plott: konstatert hekking mellomstort plott: sannsynlig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktisk etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palæarctic. Sorte felt = hekkeområder, skraverte felt = områder hvor arten blir påtruffet i trekketidene.

HELLO *Pluvialis apricaria*

Status: DIREKTE TRUET

Orden: Charadriiformes
Familie: Charadriidae

GLOBAL UTBREDELSE

Nordvestlig palearktisk. 2 raser i Norge. Altifrons ruger fra Island over Fennoskandia og N-Russland til Jenisei. Nominatrasen er utbredt fra De britiske øyer over Nederland, N-Tyskland og Danmark til det sørligste Norge og Sverige samt på Øsel ved Estland.

UTBREDELSE I NORGE

Ruger over det meste av landet. I S-Norge vesentlig i høyfjellet. Rasen *apricaria* hekker i Ytre Rogaland, Jæren, Karmøy og i Østfold/Akershus.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Begrenset til nordøstlige deler av fylket, Marker og Rømskog. Forsvant som hekkefugl fra Idd, Halden og Asmaløy, Hvaler, for lenge siden. Opptrer bare på store, mer eller mindre treløse og åpne myrer. Vårspill er registrert etter 1970 på lokaliteter i Idd.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl til SV-Europa, Middelhavslandene og N-Afrika. Som de fleste brokkfugler unngår heiloen terreng hvor den ikke kan løpe på grunn av høy vegetasjon, sprekker osv. Prefererer flate partier med kort vegetasjon med noen høye punkter den kan bruke som utkiksplass. Reiret plasseres på bakken i kort vegetasjon. 4 (3-5) egg legges i mai og ruges i 28-31 d av begge kjønn. Ungen er reirflykter og beiter selv, flyvedyktig etter 25-33 d og uavhengig kort tid etter.

Føden består av et vidt spekter av evertebrater, mest biller og mark. Noe vegetabilier som bær, frø og gress inngår også i næringen. Maten plukkes fra marken. Oftest springer heiloen et kort stykke, plukker opp føde for så å springe et nytt kort stykke.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Markert nedgang i sydlige populasjoner fra Irland til Finland. Arten var tidligere vidt utbredt i sletteland fra Nederland til Vest- og Øst-Tyskland og Polen. Heiloen er på det nærmeste utryddet her. Sverige 27-32.000 par, Finland 258.000 par 1973-6. Danmark, under 10 par i 1976 og truet av utryddelse. Norge 130.000 par i 1979. Den faste bestanden i Østfold er på maks. 5 par og det skal lite til før denne utraderes.

NEGATIVE FAKTORER

Biotopødeleggelse - grøfting, drenering av hekkemyrene med torvuttak og skogplanting vil tvinge arten bort fra hekkelokaliteten. Menneskelig forstyrrelse på hekkeplassen er svært uheldig.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste III. Listet som sårbar av Nordisk Ministerråd i 1978, 1982 (den sydlige rasen).

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Fredet i Rogaland.

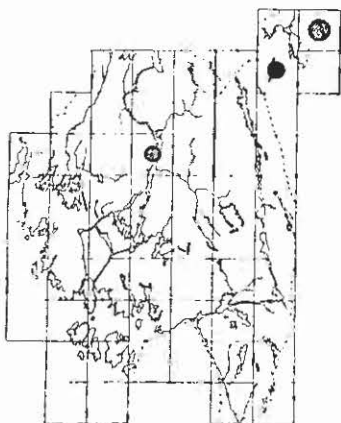
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Endel hekkelokaliteter inngår i opprettede/foreslåtte verneområder. En oversikt over truede, sårbare og sjeldne arter tilknyttet myr er utarbeidet for miljøvernavdelingen i Østfold. Heilo inngår her.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Oervåking av den lille bestanden i Østfold er ønskelig. Hekkelokaliteter og potensielle lokaliteter må ikke tillates grøftet og/eller tilplantet med skog. Skogsbilveier må ikke anlegges for nærme hekkelokalitetene.

LITTERATUR: 2,7,8,79,87,109,110,169,185,219,222,230,
286,370,371,381,395,404,427.

HEILO
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sannsynlig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palaearctic. Sorte felt= Hekkeområder, grå felt= overvintringsområder og skraverte felt= områder hvor arten påtreffes i trekktidene.

MYRSNIPE *Calidris alpina*

Status: DIREKTE TRUET

Orden: Charadriiformes
Familie: Scolopacidae

GLOBAL UTBREDELSE

Nesten cirkumpolar holarktisk. Alpina i N-Skandinavia østover langs ishavskysten til Taimyrhalvøya og videre omtrent til nedre Kolyma, dessuten på Spitsbergen, Kolguyev og Vaygach. Avløses i Ø-Sibir av rasen sakhalina, i N-Amerika av pacifica. På NØ-Grønland av arctica. Sørlig myrsnipe C.a. schinzii forekommer på SØ-Grønland, Island, Færøyene, De britiske øyer, S-Norge, S-Sverige, enkelte steder i Finland og et kystbelte fra Baltikum gjennom Polen, Tyskland og Danmark til Nederland.

UTBREDELSE I NORGE

Hekker over det meste av N-Norge. I S-Norge vesentlig i fjelltraktene og langs kysten fra Rogaland og nordover. Rasen schinzii som er aktuell for Østfold er meget sjelden i Norge. En antar at hekkebestanden på Jæren tilhører denne rasen, og på Lista hekker 2-3 par. På Ilene i Vestfold hekket myrsnipen i 1950 og 1974.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

1-2 par hekker i Øra naturreservat. Det er mulig at arten har hekket på flere lokaliteter i fylket tidligere, men dette er ikke dokumentert.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl til De britiske øyer og Frankrike. Svenske gjenfunn fra Skottland og V-Tyskland i nord til Marokko og Tunis i sør, mot øst til Italia. Myrsnipa foretrekker fuktig mark, ofte med vannansamlinger. Gressmark, strandenger og beiter. Reiret plasseres på bakken gjemt i vegetasjonen. 4 egg legges i mai/juni og ruges i 21-22 d av begge kjønn. Ungen er reirflykter og spiser selv, flyvedyktig etter 19-21 d og selvstendig samtidig. Hekker som 1-2 åring.

Føden består hovedsakelig av små evertebrater som den finner ved hjelp av synet, eller føling med nebbet.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Markert nedgang i store deler av NV-Europa, hovedsakelig p.g.a. habitatforandringer. Sverige 20.600 par, men markert nedgang i sør hvor rasen schinzii forekommer. Den svenske västkusten hadde i 1980 45-50 par, hvorav 16 par i Bohuslän. Arten er utgått fra Dalsland og Värmland. Danmark 600 par i 1970, kraftig tilbakegang her i løpet av 1900-tallet. Syd-Finland ble kolonisert i 1930-årene og i 1964 var bestanden 150-200 par. Norge hadde totalt ca. 35.000 par i 1979, men rasen schinzii finnes i små antall i begrensede områder. I Østfold hekker kun 1-2 par årlig.

NEGATIVE FAKTORER

Mindre beiting og drenering og oppdyrking av strandenger og andre fuktenger har innvirket katastrofalt negativt på arten, og da spesielt rasen schinzii i NV-Europa. Myrsnipa er i kyststrøk utsatt for

predasjon fra en rekke arter, da spesielt på egg og unger.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Listet av Nordisk Ministerråd som sårbar (rasen schinzii) i 1978, men tatt ut herfra i 1982.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet.

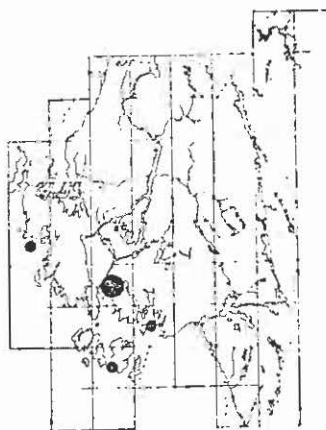
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Den eneste hekkeklassen i fylket inngår i Øra naturreservat.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Strandengene/beitene på hekkelokaliteten ser ut til å forandre seg over tid, større beitepress ønskelig for å hindre gjengroing. Resterende strandenger i fylket bør søkes bevart slik at arten har ekspansjonsmuligheter. Artens opptreden i fylket bør følges spesielt.

LITTERATUR: 2,87,109,110,124,169,218,230,272,273,286,
370,395,404,427,456,475,478.

MYRSNIPE
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Stort plott: Konstatert hekking, lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western palae-arctic. Sorte felt= hekkeområder, grå felt= overvintringsområder og skraverte felt= områder hvor arten blir påvist i trekketidene.

BRUSHANE *Philomacus pugnax*

Status: FORSVUNNET/TROLIG FORSVUNNET

Orden: Charadriiformes

Familie: Scolopacidae

GLOBAL UTBREDELSE

Trans-palearktisk. Norge, Sverige, Finland og Danmark, isolert i V-Frankrike, De britiske øyer, videre Belgia, Nederland, N-Tyskland, N-Polen, Baltikum, Ungarn, Romania, Russland og videre østover gjennom N-Sibir til Beringstredet.

UTBREDELSE I NORGE

Tallrikest i Finnmark, spredt sørover gjennom Troms og Nordland. Arten har en nokså stor utbredelse i sør-norske fjelltrakter, men tettheten er antakelig stort sett lav. I kyststrøkene i Sør-Norge tettest bestander på Lista og Jæren.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

I løpet av 1970-tallet forsvant brushanen som hekkefugl i Østfold. De siste tilholdsstedene var Åle-kilene i Onsøy og Øra-området i Fredrikstad. I dag observeres enkeltindivider i kyststrøk i hekketiden, men stort sett blir det gjort observasjoner i trekketidene.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl hovedsakelig til Afrika (Sahelbeltet). Arten foretrekker fortrinnsvis våte gressmarker, fuktige bredder ved vann, elver eller sjøer. Reiret plasseres på bakken, skjult i vegetasjonen. 4 egg legges i mai og ruges i 20-23 d av hunnen. Ungen er reirflykter og er flyvedyktig etter 25-28 d og er uavhengig samtidig. Hekker som 1-2 åring.

Føden består hovedsakelig av evertrebrater, voksne og larver av insekter. Brushanen vader i grunt vann og søker etter næring i mudderet på bunnen og på vannoverflaten.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Markert bestandsnedgang i sørlige strøk av utbredelsesområdet og også i S-Sverige, S-Norge (Oslofjordområdet) og Danmark. Svak oppgang i Finland. Sverige 80.000 par, Danmark 450-500 par i 1970. Norge 15.000 par 1981. I likhet med Østfold forsvant arten også fra Vestfold i løpet av 1970-årene (T. Axelsen pers. medd.).

NEGATIVE FAKTORER

Drenering, oppdyrking og utfylling (til industri) av hekkeområder har vært den største grunnen til bestandsnedgangene i Europa. Mindre beiting av mark har også innvirket negativt. Tørke i overvintrings-området kan ha virket negativt inn.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste III.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Fredet i Rogaland.

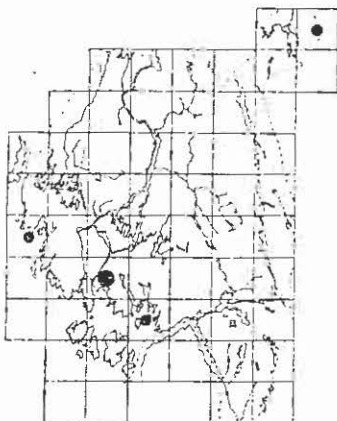
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Siste tilholdssted for arten Øraområdet i Fredrikstad er vernet som naturreservat. Flere opprettede/foreslåtte verneområder er potensiell hekkeplass for arten om den skulle gjeninnvandre til fylket.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Vern av de siste små våtområdene ved kysten, det er stadig press på disse til industri, båt havner og landbruk. Engene på artens siste tilholdsplass bør beites hardere, evt. skjøttes på annen måte slik at vegetasjonen holdes nede.

LITTERATUR: 87,109,110,169,230,286,381,395,404,427.

BRUSHANE
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Mellomstort plott: sansynlig hekking, lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktisk etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palæarctic. Sorte felt= Hekkeområder, grå felt= overvintringsområder og skraverte felt= områder hvor arten påtreffes i trekketidene.

DOBBELTBEEKKASIN Gallinago media

Status: FORSVUNNET/TROLIG FORSVUNNET

Orden: Charadriiformes
Familie: Scolopacidae

GLOBAL UTBREDELSE

Sentralt og vestlig Palearktisk. Ruger fra Fennoskandia gjennom de boreale deler av Russland og V-Sibir til Jenisei og Altai. Tidligere alminnelig rugefugl i de tempererte områder sørover til N-Tyskland, men avtok særlig i perioden 1850-1900 katastrofalt og er nå nesten forsvunnet her.

UTBREDELSE I NORGE

Hekker meget spredt i bjørke- og vierregionen i sentrale/østre deler av Sør-Norge og Trøndelag samt i Finnmark og Troms hvor den også går ned til kysten.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Arten forsvant allerede som hekkefugl i fylket før århundreskiftet. Arekilen på Hvaler var siste kjente tilholdssted. Dobbeltbekkasin ses nå kun sjeldent, men årlig i trekketidene.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl til østlige del av tropisk Afrika. Mens enkeltbekkasinen oppsker de fuktigste stedene i våtmarkene, foretrekker dobbeltbekkasinen en mer måtelig fuktighetsgrad. Arten er "arenaspillende", dvs. hannene samles under hekketiden til et sosialt spill på plasser som benyttes år etter år. Hunnene oppsøker under en kort periode lekplassen for parring. Pardannelse forekommer ikke. Reiret plasseres på marken i kraftig vegetasjon noen hundre meter fra spillplassen. 3-4 egg legges i mai/juni og ruges i 22-24 d. Ungen er reirflykter og er flyvedyktig etter 21-28 d.

Føden består hovedsakelig av evertebrater som mark, sniler, insekter og biller. Noe vegetabilier som f.eks. frø inngår. Næringen tas fra marken og ved å bore i bakken.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Markert tilbakegang i Syd- og Vest-Europa på 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Utdødd i V-Tyskland, Danmark og Lithauen. Uregelmessig hekkefugl i Finland. Sverige 400 fugler i 1977, markert tilbakegang her. Norge 1400 par i 1981, drastisk tilbakegang siden forrige århundre.

NEGATIVE FAKTORER

Det er vanskelig å fastslå hvorfor arten hadde en slik drastisk tilbakegang rundt århundreskiftet, men en må gå ut fra at biotopforandringer var en sterkt medvirkende årsak. Arten er lettere å skyte enn enkeltbekkasin, slik at jakt kan spille en negativ rolle langs trekkveiene. Arten er ikke lett å skjelve fra enkeltbekkasin og endel individer felles sikkert på steder med bekkasinjakt (Ahlen).

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Listet som sårbar på Europarådets liste 1978. Oppført som sårbar på Nordisk Ministerråds liste 1978, 1982. Listet som sårbar av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet, hekker i enkelte vernede områder. Undersøkelser over artens biologi er igangsatt på Dovre.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Artens siste tilholdssted i Østfold er fredet som naturreservat.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Informasjon til jegere slik at de kan skille dobbeltbekkasin fra enkeltbekkasin.

LITTERATUR: 2,54,56,57,83,87,109,169,286,370,371,395,
427.

DOBBELTBEEKKASIN
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktisk etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palearctic. Sorte felt = hekkeområder, skraverte felt = områder hvor arten påtreffes i trekketidene.

SVARTHALESPOVE *Limosa limosa*

Status: **USIKKER**

Orden: Charadriiformes
Familie: Scolopacidae

GLOBAL UTBREDELSE

Diskontinuerlig palearktisk. Nominatrasen ruger fra Danmark, Nederland, Belgia, S-England og lokalt i Frankrike gjennom Mellom- og Ø-Europa til Krigiersteppene og Turkestan. Ruger fåtallig i Sverige og Norge. I Ø-Asia forekommer rasen melanuroides og på Island islandica.

UTBREDELSE I NORGE

Arten er forholdsvis ny som norsk hekkefugl. Fast etablering skjedde antakelig ikke før i 1970-årene. Hovedutbredelsen finnes i Vesterålen og Lofoten hvor den hekket første gang i 1955. Hekker også antakelig årvisst ved Saltfjordens munning. Har hekket i Møre og Romsdal, på Jæren hekker den årlig. På Østlandet er hekking påvist flere ganger ved Nordre Øyeren i Akershus. 2 raser forekommer i Norge og de nordligste hekkefuglene tilhører trolig rasen islandica, mens de sørlige tilhører nominatrasen.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Ingen konkrete hekkefunn foreligger, men spillende fugler er registrert flere ganger i Øra naturreservat ved Fredrikstad. På 1970-tallet og begynnelsen av 1980-tallet var det ikke uvanlig å se arten på Øra og ved Kurefjorden i Råde/Rygge. I de senere år har imidlertid arten igjen blitt sjelden i Østfold.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl, rasen islandica til De britiske øyer og nominatrasen til Vest-Afrika. Hekker hovedsakelig på åpne fuktige gress eller starrenger, men også på tørrere områder. Arten er dog avhengig av grunt næringsrikt vann i nærheten. Reiret plasseres på bakken enten i vegetasjon eller temmelig eksponert. 3-4 egg legges i april/mai og ruges i 22-24 d av begge kjønn. Ungen er reirflyktende og er flyvedyktig etter 25-30 d. Uavhengig omtrent samtidig. Hekker som 2-åring.

Føden består hovedsakelig av evertebrater som den borer etter med nebbet i myke underlag.

BESTANDSTØRRELSE OG UTVIKLING

Markert framgang på 1900-tallet, særlig i NV-Europa. Vestpalearktisk bestand: Islandica 40.000 fugl og limosa 120-350.000 fugl. Sverige 250-300 par i 1975 i økning, Danmark 350 par i 1976 i økning. Finland 20 par i 1983. Norge 65 par hvorav 60 i Vesterålen/Lofotenområdet 1981. Bestanden på Jæren har senere blitt oppgitt å være i overkant av 20 par. Østfold har ingen bestand av arten, men en må ha lov til å kunne vente innvandring og etablering på potensielle hekkeplasser.

NEGATIVE FAKTORER

Økningen i bestanden har hovedsakelig kommet av artens tilpasning til menneskelagede habitater, spesielt til enger, men er idag igjen sårbar overfor forandringer i jordbruket. F.eks. er drenering og tidligere slått negative faktorer. Mindre beitetrykk på strandenger er svært uheldig. Menneskelig forstyrrelse ved hekkeplassene får fuglen til å gå av reiret slik at dette kan utsettes for eggpredatorer. Vannstandsreguleringer kan være negativt - oversvømming.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste III. Listet som sjeden av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Hekker i noen opprettede/foreslåtte verneområder.

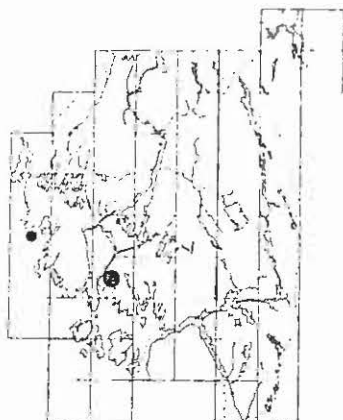
IVERKSATTE FORVALNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Øraområdet ved Fredrikstad har status som naturreservat, og denne lokaliteten peker seg ut som den beste lokaliteten for arten i fylket. Andre potensielle hekkelokaliteter ligger innenfor opprettede/foreslåtte verneområder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Det vil være svært viktig å opprettholde/øke beitepresset på egnede lokaliteter. Undersøke om arten hekker hos oss.

LITTERATUR: 2,54,82,83,87,109,162,169,286,322,381,
395,404,421,422,427,472,476.

SVARTHALESPOVE
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Mellomstort plott: sansynlig hekking, lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palæarctic. Sorte felt= hekkeområder, grå felt= overvintringsområder og skraverte felt= områder hvor arten påtreffes i trekketidene.

STORSPOVE *Numenius arquata*

Status: **SJELDEN**

Orden: Charadriiformes
Familie: Scolopacidae

GLOBAL UTBREDELSE

Trans-palearktisk. Nominatrasen ruger fra Fennoskandia, De britiske øyer og Mellom-Europa østover gjennom Russland til Ural. Blir videre østover i Asia erstattet av rasen orientalis.

UTBREDELSE I NORGE

Hekker alminnelig til sparsomt langs kysten fra V-Agder til Finnmark, dessuten på Østlandet fra Oslofjorden og nordover. Det er først etter 1930 at arten har vunnet innpass på Østlandet der den tidligere ikke fantes eller var sjelden som hekkefugl.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Finnes både i innlandet og ved kysten, men er ingen steder særlig tallrik. På kysten knyttet til øyer i skjærgården og i innlandet til våtmarker, beiter og myr.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl til De britiske øyer og V-Europas kyster. Velger fuktig terreng med innslag av tørrere områder nær vann som hekkeplass. Foretrekker åpent landskap med vidt utsyn slik at den unngår å bli overrasket. Reiret plasseres på bakken, ofte helt eksponert. 4 (2-5) egg legges i april/mai og ruges i 27-29 d av begge kjønn. Ungen er reirflyktende og beiter selv, flyvedyktig etter 32-38 d og uavhengig til samme tid. Hekker antakelig først som 2-åring.

Føden er variert, men består hovedsakelig av evertebrater som tas fra marken. I tillegg tas noe småfisk, frosk, firfisler, fugleunger og muligens egg og små pattedyr. Av vegetabilier forekommer frø og bær.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Antakelig oppgang i nordlige deler av utbredelsesområdet på 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet, men spesielt siden 1950-årene blir nedgang rapportert fra de fleste land. Sverige 20.000 par, Danmark ble kolonisert av arten i 1934 og har nå 250-350 par. Finland 44.000 par i 1958, men nedgang etter 1960. Norge 5100 par i 1979. I Østfold er bestanden trolig stabil, noe nøyaktig tall er vanskelig å gi, men bestanden teller neppe mer enn 30-40 par.

NEGATIVE FAKTORER

Habitatforandringer og biotopødeleggelse. Oppdyrking og drenering av artens leveområder. Skogplanting. Jaktpresset på arten har vært en medvirkende årsak til at tallet på Fennoskandiske storspover har gått ned.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste III.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Fredet nord for Rana og Rødøy kommuner. Arten hekker i endel verneområder.

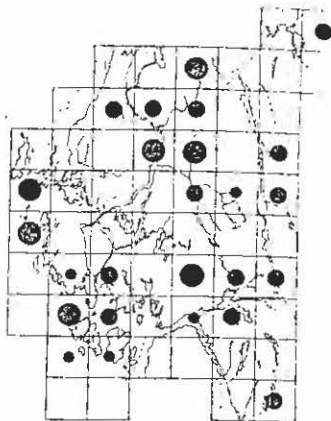
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Flere hekkelokaliteter i fylket inngår i opprettede/foreslåtte verneområder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

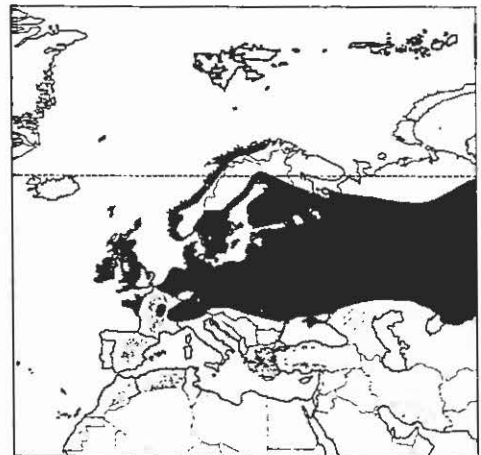
Undersøkelse av bestandsstørrelse og habitatvalg i Østfold er ønskelig. Da Østfoldbestanden av arten er liten burde arten fredes for jakt, evt. burde jaktstart utsettes slik at Østfoldfuglene rakk å blande seg med trekkende individer fra mer tallrike bestander.

LITTERATUR: 87,109,110,169,185,211,213,214,217,218,
230,286,323,351,381,395.

STORSPOVE

Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sansynelig hekking og lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palæarctic. Sorte felt = hekkeområder, grå felt = overvintringsområder og skraverte felt = områder hvor arten blir påtruffet i trekketidene.

GRØNNSTILK *Tringa glareola*

Status: SJELDEN

Orden: Charadriiformes

Familie: Scolopacidae

;

GLOBAL UTBREDELSE

Trans-palearktisk. Ruger i Fennoskandia, Danmark (fåtallig) og N-Tyskland gjennom Russland og Sibir til Kamtsjatka og Amur-området. På De britiske øyer ruger arten i Skottland, ellers unntagelsesvis. Tilfeldig i N-Amerika på Alentene.

UTBREDELSE I NORGE

Fra midtre og indre Agder til Møre, sentrale og østlige deler av S-Norge. I indre deler fra Trøndelag til Finnmark. Mangler på Vestlandet.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Arten har en utpreget østlig utbredelse i fylket. Grønnstilken er knyttet til indre og høyereliggende myrstrøk, f.eks. i Rømskog, Marker og Aremark. Uvanligere som hekkefugl i Halden, Trøgstad, Hobøl og Skiptvet.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl til tropisk Afrika. Foretrekker myr med myrpytter og grunne småvann og tjern i skogstrakter (barskog). Vil ha trær på hekkeplassen da sangflukten ofte starter fra en tretopp. Reiret plasseres på bakken i tett vegetasjon, ikke sjelden på en tue og noen ganger omgitt av vann. Kan som skogsnipe også benytte gamle trostereir. 4 (3) egg legges i mai og ruges i 22-23 d. av begge kjønn. Ungen er reirflykter og spiser selv. Hannen tar seg av ungestellet, hunnen trekker bort noen dager etter klekking. Ungen er flyvedyktig etter ca. 30 d.

Føden er hovedsakelig animalsk, primært evertebrater som insekter. Tar også noe småfisk og amfibier, vegetabilier forekommer i mindre omfang. Fødesøk ved vading, borer i mudder og tar næring fra vannoverflaten, marken og vegetasjonen.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Ruger ikke lenger i Nederland, Øst-Tyskland eller Polen. Nedgang i Danmark og andre steder utenom NV-Europa. Danmark 100 par i 1976. Sverige 250000 par i 1976, Finland 180000 par i 1958. Norge 27000 par i 1981. I Østfold teller bestanden nå ca. 25 par, men bestanden kan vise seg å være større ved bedre undersøkelse av fylkets indre strøk.

NEGATIVE FAKTORER

Biotopødeleggelse - drenering av myr med etterfølgende skogplanting er den største trusselen mot arten. Et generelt mer intensivt skog bruk antas å virke forstyrrende på arten. Menneskelig forstyrrelse kan forårsake predasjon på egg og unger fra kråke og rev.

INGERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Arten hekker i flere verneområder.

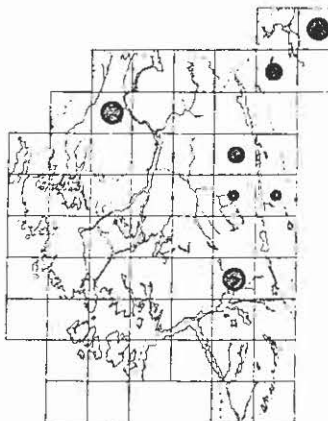
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTOLD

Hekker i noen opprettede/foreslåtte verneområder. En rapport om truede, sårbare og sjeldne arter tilknyttet myr i fylket er utarbeidet for miljøvernavdelingen hos fylkesmannen.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Drenering og skogplanting på artens hekkemyrer forbys, potensielle hekkeplasser forsøkes vernet. Anlegging av skogsbilveier nær hekkedassene forsøkes unngått.

LITTERATUR: 87,109,110,169,185,219,222,230,286,381,
395,404.

GRØNNSTILK
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet
Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sansynelig hekking og lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palae-arctic. Sorte felt=hekkeområder, grå felt= overvintringsområder og skraverte felt= områder hvor arten påtreffes i trekketidene.

Orden: Charadriidae
Familie: Scolopacidae

GLOBAL UTBREDELSE

Sirkumpolar holarktisk. Nominatrasen hekker på Ellsmere Island og Axel Heiberg Island i Kanadisk arktis, Grønland, Spitsbergen, i Norge, Sverige, Danmark (fåttallig), langs Østersjøkysten og de arktiske kyster av Russland og Asia øst til Kamtsjaktka. I arktisk N-Amerika fra Alaska til Southampton Island. En av de nordligste rugende arter i verden, er på Grønland iaktatt omtrent ved 83° N og forekommer trolig enda lenger nord.

UTBREDELSE I NORGE

Ruger temmelig fåttallig til sjelden langs kysten fra Svenskegrensa til Telemark og fra Rogaland til Møre. Mer tallrik fra Trøndelag til Finnmark.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Arten er knyttet til kysten og forekommer spredt langs hele Østfolds kystlinje, fortrinnsvis på vegetasjonsfattige øyer ytterst i skjærgården.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl, den fennoskandiske bestanden overvintrer i V-Afrika. Arten er maritim og følgelig tolerant til sterk vind, mye regn og sjøsprøyt. Unngår skog og kultiverte områder, ferskvann, ørkner og fjell. Prefererer steinet eller gruset strand, men også leire og sandstrender uten tett vegetasjon. Reiret plasseres på bakken ofte i tilknytning til måke eller ternekolonier. (2-) 4 egg legges i mai/juni og ruges av begge kjønn, men hunnen forlater hekkeplassen før ungen er flyvedyktig og overlater ansvaret for ungene til hannen. Flyvedyktig etter 19-21 d. og er uavhengige til samme tid. Hekker som 2.-åring.

Føden består hovedsakelig av insekter i hekkesesongen, edderkoppdyr og vegetabilier tas før insekter er tilgjengelige. Tar ellers hovedsakelig evertebrater som krepsdyr og mollusker. Søker aktivt etter føde, kan snu objekter som veier inntil 100 g. for å finne smådyr. Bører i sand og mudder og tar næring fra marken.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Den totale bestanden virker stort sett stabil selv om arten er borte fra noen områder langs sydlige Baltikum. Sverige 5000 par i 1976, Danmark ca. 30 par i 1976 (i nedgang), Finland 2000 par i 1966. Norge 8500 par i 1979. Steinvenderbestanden i Østfold ser ut til å ha vært på samme lave nivå siden midten av forrige århundre. Bestanden i fylket ble anslått til ca. 12 par i 1984. Det ser ut til at arten har forsvunnet fra innskjærgården (Øra, Taralden).

NEGATIVE FAKTORER

Øket menneskelig forstyrrelse i skjærgården er svært uheldig for arten.

Den store minkbestanden er antagelig også en betydelig virkende negativ faktor.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Arten hekker i flere verneområder.

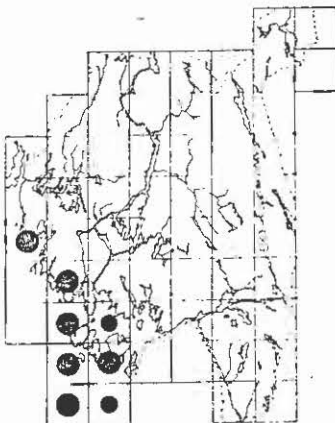
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Arten hekker i flere opprettede/fastslåtte verneområder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Arten bør følges opp ved jevnlige opptellinger av bestanden. Desimering av minkbestanden er ønskelig. Oppsynet i reservater hvor arten hekker bør intensiveres spesielt i tradisjonelt store utfartshelger.

LITTERATUR: 15,68,87,109,110,169,211,213,214,217,218,
230,286,354,381,395,404,426,427.

STEINVENDER
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sansynelig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palæarctic. Sorte felt= hekkeområder, grå felt= overvintringsområder og skraverte felt= områder hvor arten blir påtruffet i trekketidene.

Orden: Charadriiformes
Familie: Stercorariidae

GLOBAL UTBREDELSE

Sirkumpolart utbredt i N-Europa, N-Asia og N-Amerika. Ruger i Europa på Island, Færøyene, Orknøyene, Shetland, Jan Mayen, Spitsbergen, Bjørnøya, I Norge, Sverige, Finland (fåtallig) og N-Russland inkl. Novaja Zemlja og Franz Josefs Land.

UTBREDELSE I NORGE

Ruger langs kysten såvel på fastlandet som på øyer og holmer. Fåtallig øst for Lindesnes, men blir mer vanlig på vestkysten og er tallrikest fra Trøndelag og nordover.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

I forrige århundre hekket tyvjoen relativt vanlig langs Østfold-kysten. Er i dag knyttet til de treløse øyene i ytter-skjærgården, men hekker meget sjeldent.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl som lever pelagisk utenom hekketiden. Hekker i åpent landskap hvor vegetasjonen ikke blir altfor høy. I de nordlige delene av utbredelsesområdet foretrekker den lynchheier. Reiret plasseres eksponert på bakken. 2 (1-3) egg legges i første halvdel av juni og ruges i 25-28 d. av begge kjønn. Ungen forlater reiret få dager etter klekking og blir flyvedyktig 25-30 d. gammel og uavhengig 2-5 uker senere.

Føden er hovedsakelig fisk som den tilegner seg ved kleptoparasittisme dvs. at den forfølger andre sjøfugler og får disse til å slippe/gulpe opp næringen ofret hadde tiltenkt seg selv eller avkommet sitt. Kan også ta åtsler.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Sverige under 500 par i 1976, Finland ca. 225 par tidlig på 70-tallet. Norge 8000 par i 1970 (fastlands Norge). I Østfold hekket arten temmelig alminnelig i forrige århundre. Etter 1974 har den bare hekket på 3-4 større øyer i den ytre delen av skjærgården. I 1984 ble bare 1 par funnet hekkende mot ca. 3 par i 1974. Østfoldbestanden teller neppe mer enn maksimalt 5 par i et godt år, og det er nå usikkert om arten er årlig hekkefugl i fylket.

NEGATIVE FAKTORER

Det er neppe tvil om at menneskelig forstyrrelse er den største negative faktoren i dag. Det blir stadig flere lystbåter langs Østfoldkysten og presset på områdene i skjærgården blir bare større. Tyvjoen er sikkert også utsatt for predasjon (på egg og unger) fra mink og rev, stormåker, kråke og ravn.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste III.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Hekker i flere vernede områder.

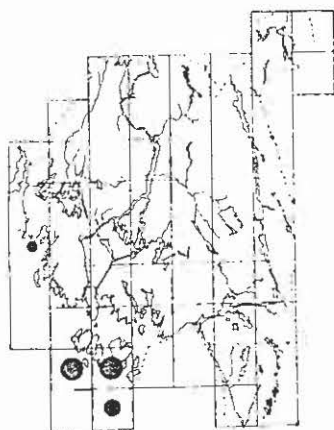
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Flere av artens gamle og nåværende hekkeplasser er innom opprettede/-foreslåtte naturreservater.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Øket oppsyn med artens hekkelokaliteter i de store utfartshelgene er ønskelig. En nøye oppfølging av arten fra år til år er viktig. Desimering av rev og minkbestanden er ønskelig.

LITTERATUR: 87,109,160,169,211,213,214,217,218,354,
395,427.

TYVJO

Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sansynelig hekking og lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse på den nordlige halvkule etter Furnes 1987 The skuas.
Sorte felt= hekkeområder.

Orden: Charadriiformes
Familie: Sternidae

GLOBAL UTBREDELSE

Sirkumpolar, holarktisk. I arktiske og boreale kystområder (delvis innland). Ruger i Europa mot sør til De britiske øyer, Bretagne (sporadisk), Nederland, N-Tyskland, Danmark, Fennoskandia og N-Russland.

UTBREDELSE I NORGE

Ruger alminnelig på holmer og skjær langs kysten fra nordlige deler av Vestlandet til Finnmark, sparsomt til sjelden på Jæren og Sørlands-kysten. Øst for Agder ruger arten sparsomt. Ruger stedvis også ved ferskvann selv langt fra kysten, særlig nordpå.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Rødnebbterne er forholdsvis ny som hekkefugl i Østfold. Tisler, Heia og Akeøya, alle i Hvaler i 1972. I 1973 ble arten også påvist i Øra-området ved Fredrikstad. Arten er hos oss sterkt knyttet til den ytre kystsonen og foretrekker små, nakne rullesteinsskjær. Området omkring Akerøya har i alle år vært artens kjerneområde i Østfold. Koloniene har vekslet en god del i størrelse og plassering.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl til Antarktis, men endel stanser opp ved V- og S-Afrika. Hekker på sandstrender, holmer og skjær, utstikkende odder og i innlandet også på tuer i myrlandskap. Reiret plasseres på bakken, koloniruger, 1-3 egg legges i mai/juni og ruges i 20-24 d. av begge kjønn. Ungen blir i eller ved reiret i 1-3 d., gjemmer seg deretter i terrenget. Flyvedyktig etter 21-24 d. og uavhengig etter ytterligere 1-2 mnd. Hekker etter 2-5 år, vanligvis som 4.-åring.

Føden er hovedsakelig fisk, men evertebrater som krepsdyr og insekter tas også. Fisk fanges ved styrtdykking.

BESTANDSTØRRELSE OG UTVIKLING

Ingen bevis for markerte bestandsforandringer i størstedelen av utbredelsesområdet foreligger. Men noe nedgang i Irland, England, Frankrike, V-Tyskland og Finland. Danmark 5500-6000 par i 1973, Sverige 10000 par i 1976, Finland 10000 par i 1978. Den norske bestanden ble estimert til 21000 par i 1970. I Østfold hekket 8 par i 1972, 19 par i 1973, 25 par i 1984 og minimum 50 par i 1989. Bestanden vurderes som stabil, men fåtallig.

NEGATIVE FAKTORER

Menneskelig forstyrrelse på hekkeplassen er en betydelig negativ faktor for arten. Mink og rev i hekkeområdene er også svært uheldig.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Arten hekker innenfor en rekke verneområder.

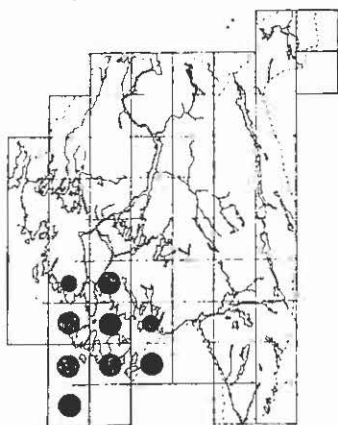
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

De viktigste hekkeplassene ligger innfor opprettede/foreslåtte verneområder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse og oppfølging av artens bestandsstørrelse og habitatkrav i Østfold er ønskelig. Hyppigere tilsyn med hekkeplassene i utfartshelgene ønskelig. Desimering av rev og minkbestandene i skjærgården.

LITTERATUR: 87,109,150,169,211,213,214,217,218,280,
354,381,395,404,425,427.

RØDNEBBTERNE

Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet
Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sansynelig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palearctic. Sorte felt= hekkeområder, skraverte felt= områder hvor arten påtreffes i trekketidene.

LOMVI Uria aalge

Status: FORSVUNNET/TROLIG FORSVUNNET

Orden: Charadriiformes

Familie: Alcidae

GLOBAL UTBREDELSE

Holarktisk, ruger i Europa fra Portugal og NV-Spania nordover til Island, Bjørnøya og Novaja Zemlja. Nominatrasen er foruten i Norge utbredt i Skottland, på Island, V-Grønland og i NØ-Amerika.

UTBREDELSE I NORGE

Ruger langs kysten fra Sogn & Fjordane og nordover. Tallrikest nordpå.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Forsvunnet som rugefugl fra fylket før 1920. Siste observasjon fra den perioden er en del fugl som ble sett utenfor Søsterøyene i Onsøy 4/6-1916. Bestanden på Søsterøyene talte i 1876 ca. 30 par, i 1899 bare 10 par og i 1909 ruget minst 5 antagelig 10 par. I de senere år har det blitt observert ikke flyvedyktige unger i Oslofjorden uten at en kan fastslå hvor disse stammer fra.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Utenom hekketiden lever lomvien pelagisk. Arten ruger i brattfjell ved saltvann, unntagelsesvis i steinur. Ofte i store kolonier. Ett egg legges rett på bakken i mai/juni og ruges i 28-37 d. av begge kjønn. Ungen forlater hekkeplassen før den er flyvedyktig og mates av foreldrene de første ukene på sjøen. Flyvedyktig 2 mnd. etter at den hopper på sjøen. Hekker som 5.-åring, unntagelsesvis som 4.-åring.

Føden består hovedsakelig av fisk, supplert med noe evertebrater. Dykker meget dypt for å fange fisk.

BESTANDSTØRRELSE OG UTVIKLING

Stor nedgang i den Europeiske bestanden utenfor Østersjøen og England. Sverige 8000 par i 1974, Danmark 1400-1500 par. Finland 40-45 par i 1983. Norge 80000 par i 1982 og nedgang til 55-57000 par i 1984. Ytterligere dramatisk nedgang senere gjør at sikre bestandstall nå ikke foreligger. Som nevnt forsvant lomvien som hekkefugl fra fylket før 1920, men obsevasjoner av unger om sommeren kan ikke utelukke hekking. I Bohuslän, Sverige ble arten konstatert hekkende i 1987 etter at ungene var observert på vannet i 1986. Artens tidligere hekkeplasser i Østfold ligger fremdeles inntakte.

NEGATIVE FAKTORER

Eggsamling var en av årsakene til at arten forsvant fra Østfold og menneskelig forstyrrelse kan bli en negativ faktor om arten prøver å gjeninnvandre. Predasjon fra måker er ikke uvanlig når koloniene er små og spredte. Minken vil være et stort problem. Oljeforurensning og drukning i fiskegarn vil være andre negative faktorer.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste III. Listet som sårbar av Direktoratet for Naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Arten hekker i flere opprettede/foreslåtte verneområder.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

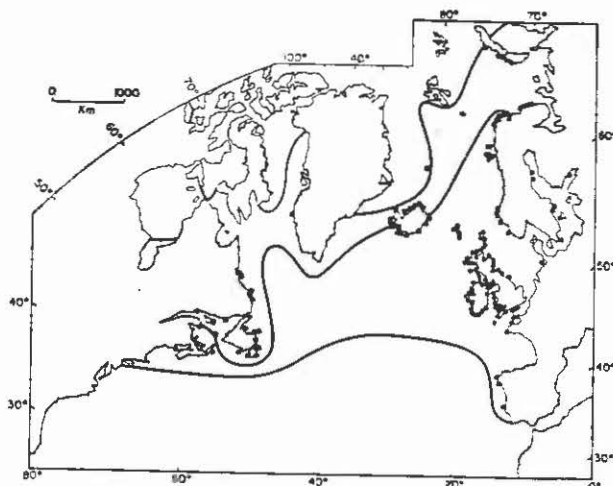
Den tidligere hekkeklassen på Søsterøyene ligger i opprettet naturreservat, og andre potensielle hekkeplasser ligger innenfor opprettede/foreslåtte verneområder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Overvåking av potensielle hekkeplasser bør igangsettes. Desimering av minkbestanden vil være ønskelig slik at lomvien har mulighet til å reetablere seg. Om arten skulle begynne å hekke i Østfold er det påkrevet med garnfiskerestriksjoner i nærheten av hekkeplassene.

LITTERATUR: 2,15,29,76,83,87,109,169,237,395,409,
427,449,477.

LOMVI
Høyre: Artens utbredelse på den nordlige halvkule etter Nettleship & Birkhead 1985 The Atlantic Alcidae. Sorte felt= hekkeutbredelse.

Orden: Charadriiformes

Familie: Alcidae

GLOBAL UTBREDELSE

Holarktisk, flere raser ruger i Europa fra De britiske øyer og Island gjennom Skandinavia og Østersjøen til N-Russland og Novaja Zemlja. Ellers arktisk N-Amerika, Hudson og James Bay, N-New-Foundland, Labrador, Grønland, Jan Mayen, Bjørnøya og Spitsbergen til Øst-Sibir og Alaska.

UTBREDELSE I NORGE

Hekker langs hele norskekysten, men sparsomt øst for Rogaland.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Knuttet til øyene ytterst mot havet. I forrige århundre jevnt utbredt, men arten har nå forsvunnet fra mange gamle hekkeplasser.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Stand og streiffugl. Hekker ved kysten og i fjorder. Teisen er meget tilpasningsdyktig ved valg av reirplass, selv om den oftest hekker i naturlige hulrom og sprekker samt under steinblokker og i steinurer. 1-2 egg legges i mai og ruges av begge kjønn i 23-40 d. (ca. 29 d.). Ungen blir i reiret helt til den er i stand til å greie seg selv etter ca. 40 d. Flyvedyktig omtrent samtidig. Hekker som 2.-4.åring.

Føden består hovedsakelig av fisk og krepsdyr. Teisten er opoturnistisk og skifter raskt til den føden som er enklest å få tak i til enhver tid.

BESTANDSTØRRELSE OG UTVIKLING

Få pålitelige tellinger er gjort i Vestpalearktis og en antar at lokale fluktuasjoner forekommer, men at utviklingen stort sett ikke er kjent. På fastlands-Island er arten borte i noen områder pga. mink. Sverige 11000 par i 1980, Finland 1500 par i 1958, nedgang her etter ca. 4000 par tidligere på 1900-tallet. Danmark oppgang fra 100 par i 1928 til ca. 450 par i 1977. Norge 11-12000 par i 1983 og noe tilbakegang i S-Norge 1971. Østfoldbestanden viste nedgang fra 1974-1984. I 1984 ble bestanden estimert til 17 par. I 1988 ble arten påvist som sannsynlig hekkende på minst 4 lokaliteter og individtallet var også høyere enn i 1984. Hekkebestanden i 1988 ble anslått til ca. 25 par.

NEGATIVE FAKTORER

Den største trusselen mot hekkende teist er ganske sikkert minkens ekspansjon i skjærgården. Et stort predasjonstrykk mot egg og unger er registrert. Et oljeutslipp i teistens hekkeområde i Østfold vil kunne utradere tilnærmevis hele bestanden. Drukning i garn kan forekomme. Menneskelig forstyrrelse er også en fare for arten da den raskt går av reiret og ikke vender tilbake før forstyrrelsen(e) har forsvunnet.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste III. Listet som usikker av Direktoratet for Naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Fredet sør for Sør-Trøndelag. Arten hekker i flere verneområder langs kysten.

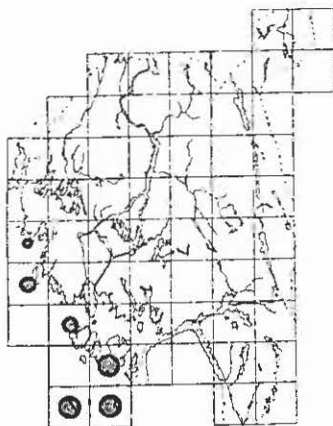
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Alle hekkeplasser i 1988 lå i opprettede sjøfuglreservater. Ett teistprosjekt ble igangsatt i 1988 av Akerøya Ornitologiske Stasjon i samarbeid med fylkets miljøvernnavdeling.

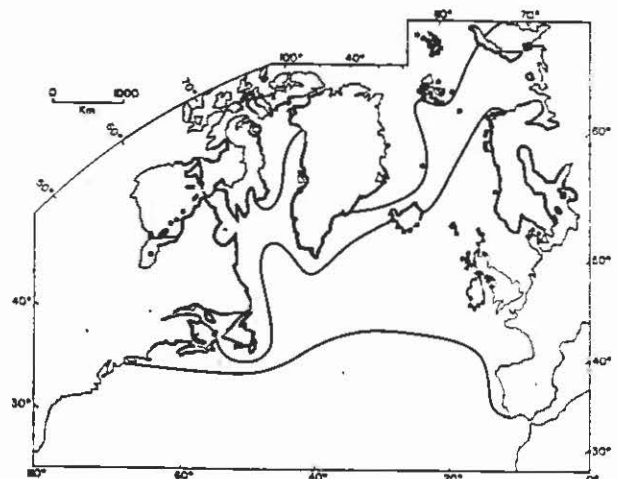
AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Desimering av minkbestanden synes påkrevet. Hyppigere oppsyn med hekkelokalitetene for å unngå menneskelige forstyrrelser er ønskelig. Artens kjerneområde i Østfold er områdene rundt Heia naturreservat, og områdene fra Tisler til Torbjørnskjær bør vurderes som eventuelt marint verneområde, dette samt reduksjon av minkbestanden vil antagelig sikre artens fremtidige eksistens i Østfold. I Danmark har man positiv erfaring med å legge ut kasser som teisten benytter som rugeplass, fordi mangelen på hekkeplasser i mange områder synes å virke populasjonsbegrensende.

LITTERATUR: 37,83,87,109,169,211,313,214,217,218,331,
337,354,395,427,449.

TEIST
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sansynelig hekking og lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse på den nordlige halvkule etter Nettleship & Birkhead 1985
The Atlantic Alcidae Sorte felt = hekkeutbredelse

LUNDE *Fratercula arctica*

Status: **FORSVUNNET/TROLIG FORSVUNNET**

Orden: Charadriiformes
Familie: Alcidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten er med 3 raser nordvestlig palearktisk og nordøstlig nearktisk. På Færøyene, De britiske øyer, Kanaløyene, i Bretagne, SV-Sverige og SV-Norge ruger "sørlig lunde" - *grabae*. Videre nordover langs norskekysten til Murmansk forekommer nominatrasen som dessuten ruger på Novaja Zemlja, Bjørnøya, Jan Mayen, Island, V-Grønland og NØ-Amerika. På NV- og Ø-Grønland, Spitsbergen og N-Novaja Zerilja-rasen *naumanni*.

UTBREDELSE I NORGE

Hekker fra Rogaland og nordover til Varangerhalvøya. De største koloniene i N-Norge.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Hekket fremdeles på Søsterøyene og Missingen i Onsøy i begynnelsen av dette århundre. Det er noe usikkert når disse bestandene forsvant.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekker bort fra hekkestedene om høsten og overvinterer pelagisk. Hekker på kyster og øyer mot havet. Foretrekker gressbakker og steinurer. I gressbakker graver fuglen selv ut en gang med reirhule, men kan også benytte ganger laget av andre. Reiret kan også plasseres i fjellsprekker og under klippeblokker. 1 egg legges i mai/juni og ruges i 39-42 d. hovedsakelig av hunnen. Ungen blir i reiret i ca. 7 uker og er uavhengig like før den forlater dette. Hekker som 5-åring.

Føden består hovedsakelig av pelagisk fisk og noe evertebrater, spesielt krepsdyr. Finner føde ved dykking. Ungen føres med småfisk.

BESTANDSTØRRELSE OG UTVIKLING

Verdensbestanden er anslått til 5 mill. par hvorav ruger på Island. Nedgang i bestanden i England, Irland, Frankrike og Norge. Forsvunnet som hekkefugl fra Sverige. Den norske bestanden ble beregnet til 500000 par i 1987, dette er en halvering av bestanden på få år. I Østfold forsvant arten som nevnt som hekkefugl for mange år siden, mens den forsvant fra den svenske västkysten i 1970. Her, på Soteskär i Bohuslän, ble imidlertid et prosjekt med utsetting av lundefugler startet. I 1981 ble 24 individer satt ut, 31 i 1982, 29 i 1983 og 33 i 1984 samt 17 i 1985. Lunder har etter dette blitt sett stadig oftere i området, og i 1988 ble arten registrert i hekketiden uten at ruging ble konstatert.

NEGATIVE FAKTORER

Eggsamling og annen menneskelig forstyrrelse var en av årsakene til at lunden forsvant fra Østfold. I Nord-Norge har sviktende næringstilgang vært den største negative faktor for arten. Minken vil også for lunder representere et stort problem om den forsøker å gjeninvandre. Mange individer drepes av oljesøl og ved drukning i fiskegarn.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste III. Listet som sårbar av Direktoratet for Naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Fredet i Rogaland. Prosjekt på bestand og reproduksjon på Røst siden 1971. Endel hekkekolonier har ferdselsforbud i hekketiden.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

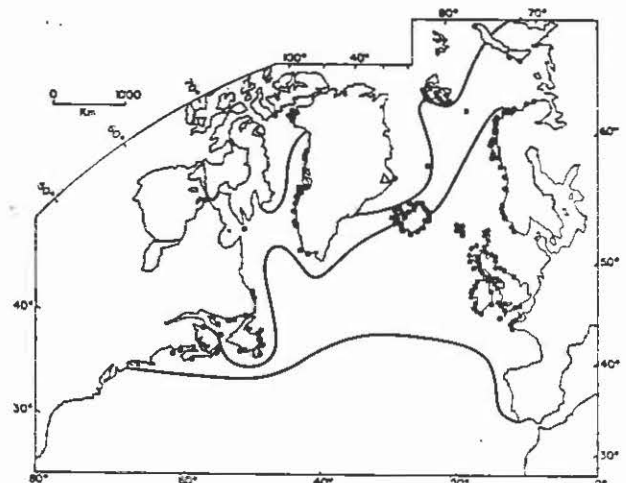
De tidligere hekkelokalitetene ligger i opprettede sjøfuglreservater.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

I Østfold vil det være aktuelt å følge opp de tidligere hekkelokalitetene for å se om de svenske utsettingen har gitt resultater også her. Om det svenske prosjektet er vellykket kan det være aktuelt å prøve med utsetting i Østfold. Minken må desimeres før et evt. slikt tiltak settes igang.

LITTERATUR: 2,30,38,83,87,140,169,223,395,409,427,
449,468.

LUNDE
Høyre: Artens utbredelse på
den nordlige halvkule etter
Nettleship & Birkhead 1985
The Atlantic Alcidae Sorte
felt= hekkeutbredelse

SKOGDUE Columba oenas

Status: USIKKER

Orden: Columbiformes

Familie: Columbidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten er vestlig og sentralt palearktisk. Nominatrasen forekommer i det meste av Europa bortsett fra de nordlige deler og Hellas, videre NV-Afrika og midtre deler av V-Asia, der den i Turkestan avløses av en nærstående rase, yarkandensis. Har åpenbart invadert V-Europa først de siste hundre år.

UTBREDELSE I NORGE

Hekker fåtallig på Sør-Østlandet og i kyststrøk til Stavanger.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Langs kysten finnes skogdua på gunstige lokaliteter, og i de indre delene av fylket kan den stedvis i kulturlandskapet opptre i gode bestander. Skogdua hekker sjelden i høyereliggende områder over marin grense, og den er bare unntaksvis funnet i områder over 200 m. Fylkets største og tetteste bestand finnes i Borge kommune (Larsen & Vikar, Haga).

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl som ankommer mars/april, overvintringsområdet for våre skogduer er Vest- og Sørøst-Frankrike og Nord-Spania (Ahlen).

Gamle løvtrær i tilknytning til kulturlandskapet er optimal hekkebiotop for skogdua, men arter hekker også i andre åpne landskap ved myr, vann og hogstflater samt i parklandskap. Unngår helst ren barskog.

Reiret plasseres i gammelt svartspetthull eller annet naturlig hulrom, benytter også uthengte rugekasser. Kan benytte samme hekkeplass år etter år, og flere par kan hekke nær hverandre nærmest i koloni. I gode områder i Østfold kan skogdua få fram 3 kull pr. sesong, og eggleggingen kan starte allerede i slutten av mars. Arten legger 2 egg i hvert kull og disse ruges av begge kjønn i 16-18 d. Ungene er flygedyktige etter 20-30 d og er avhengige av foreldrene kort etter. Skogdua hekker antagelig allerede som 1-åring (Larsen & Vikar, C & S).

Skogduas føde består av vegetabilier, frø, bær, korn, erter, eike- og bøkenøtter, av animalsk føde tas endel snegl. Matleting foregår helst i kulturlandskapet hvor den plukker føde fra marken. Ungene føres i den første tiden med kromelk, senere blandes denne med vegetabilier.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Markert økning i Storbritannia og Nederland. Nedgang i Vest-Tyskland, Sverige, Finland, Polen, Sveits, Frankrike, Sovjet, Danmark, Øst-Tyskland, Tsjekkoslovakia og Bulgaria.

Sverige ca. 50.000 par 1976, Danmark ca. 100 par 1974, Finland ca. 800 par 1958. For Norge er dataene mangelfulle, men bestanden anslås til et sted mellom 1000-10.000 par.

Bestanden i Østfold er vanskelig å tallfeste da få undersøkelser foreligger. Det synes imidlertid som om bestanden er stabil.

NEGATIVE FAKTORER

Moderne skogsdrift med ensidig skogkultivering er uten tvil den største trusselen mot arten. Fjerning av gamle, hule trær skjer hyppig. Åkerholmer og løvskogsbremmer mot dyrket mark hogges for å "rydde opp" eller for å vinne ny mark.

Konkurransen om reirhull er stor og dette rammer ofte skogdua som ankommer biotopen senere enn mange andre hulerugere.

Miljøgifter i kulturlandskapet kan være en negativ faktor, da arten overveiende søker næring her. Duejakt langs trekkveiene er en annen trussel. Skogdua når i Sør-Norge nordgrensen for sitt utbredelsesområde. Det er derfor ikke usannsynlig at arten også påvirkes av klimatiske svingninger.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste III, listet som USIKKER av Direktoratet for naturforvaltning 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet.

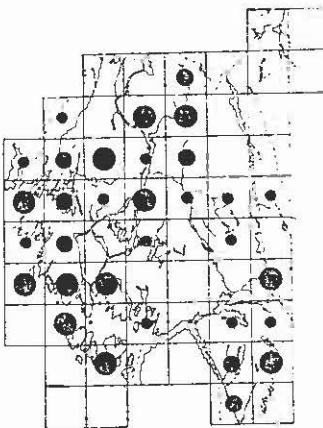
IVERSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Skogdua hekker i 2 opprettede naturreservater (edeløvskog), Folkå og Arekilen. I 1983 ble en undersøkelse om utbredelse i Østfold utført for Miljøverndepartementet.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Kartlegging og studier av artens bestandsstørrelse og utvikling er ønskelig. Et samarbeide med grunneiere om å spare hule trær bør inngås. Gode skogduebiotoper i kulturlandskapet bør bevares i sin helhet. Oppsetting av rugekasser kan være aktuelt.

LITTERATUR: 2,83,87,109,169,290,292,351,395,407,427.

SKOGDUE
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sansynelig hekking og lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktisk etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palearctic. Sorte felt= hekkeområder, grå felt= overvintingsområder.

Orden: Strigiformes

Familie: Strigidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten utbredt i den palearktiske, orientalske og diskontinuerlig i den etiopiske region. Nominatrasen ruger i Europa fra Norge-Tyskland-Frankrike-Italia østover til den sørlige delen av Kolahalvøya, Arkhangelsk, Mellom-Russland og N-ukraina. Andre raser på Pyreneerhalvøya, i N-Afrika, Lilleasia, Palestina, Arabia og Ø-Russland østover til Ø-Sibir, Kina, Dakhalin og S-Kurilene.

UTBREDELSE I NORGE

Hovedutbredelse fra Rogaland nordover til Troms, forekomsten på sørlandet og særlig østlandet meget spredt og sparsom.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Hubroen forekom før regelmessig over hele fylket, men etter 1964 hekket ikke arten lenger i Østfold, etter at Prosjekt Hubro startet har arten igjen begynt å hekke hos oss. I 1988 ble det registrert ca. 10 lokaliteter med etablerte hubropar.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Stand og streiffugl. Bosetter seg i landskapstyper av forskjellig art forutsatt at det finnes brattberg i en eller annen form. Hekker både i skogtrakter og langs kysten. Prefererer områder langt fra menneskelig aktivitet, men dette er ikke en nødvendighet. Reiret er oftest en oppkarret grop på en fjellhulle. 2-4 (1-6) egg legges i mars/mai og ruges av hunnen i 34-36 d. Klekkingen usynkron. Ungen er flyvedyktig etter ca. 50-60 d. og er uavhengig etter 20-24 uker. Hekker som 2.-3.-åring.

BESTANDSTØRRELSE OG UTVIKLING

Bestandsnedgang i mange områder i løpet av 1900-tallet. Noe økning enkelte steder i de senere år som følge av fredninger og utsettinger. Utryddet i Luxembourg og Danmark. Sverige 46 par, samt 68 lokaliteter med trolig hekking og 57 lokaliteter med ensom fugl i 1974-5. I 1943-8 var de samme tallene hhv. 291, 78, 86. Hubroprosjektene i Sverige har igjen hjulpet bestanden opp på et hyggelig nivå, bare Prosjekt Berguv Sycväst har øket stammen i sitt område fra 4 besatte reir i 1972 til 100 i 1985. totalt i Sverige 3-400 par i 1984. I Danmark hekket hubroen sist i 1884. Finland 200 par i 1958, nå hekker over 1000 par. Norge hadde over 500 par i 1982 og bestanden er anslått til ca. 2000 par i 1985. I Østfold finnes det nå hubro på ca. 10 lokaliteter, men en har likevel grunn grunn til å være optimistisk etter denne framgangen.

NEGATIVE FAKTORER

Hubroen er en av artene i vår fauna som har vært mest forhatt og følgelig mest forfulgt. Det er liten tvil om at forfølgelser var en av hovedårsakene til at arten forsvant som hekkefugl i Østfold. Land-

skapsforandringer har blitt nevnt som negativ faktor. elektrisk død ser ut til å være en sterk virkende negativ faktor, hubroen setter seg på traversen øverst på stolpene og kommer i berøring med høyspentledningene. Dette skjer i forbindelse med posteringsjakt. Arten er temmelig sky på hekkeplassen og kan forlate reiret ved gjentatte forstyrrelser spesielt i første del av hekefasen. Giftstoffer i næringsystemene påvirker hekesuksessen hos arten. Enkelte fugler blir antagelig avlivet selv om arten er totalfredet.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Listet som sårbar av Europarådet i 1981 og på Nordisk Ministerråds liste 1978, 1982. Listet som sårbar av Direktoratet for Naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Avl og utsetting har pågått i regi av VVF's Prosjekt Hubro siden 1975.

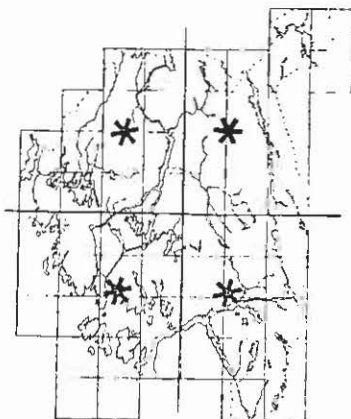
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Det ovennevnte Prosjekt Hubro har hatt sitt viktigste utslippsområde i Østfold fylke.

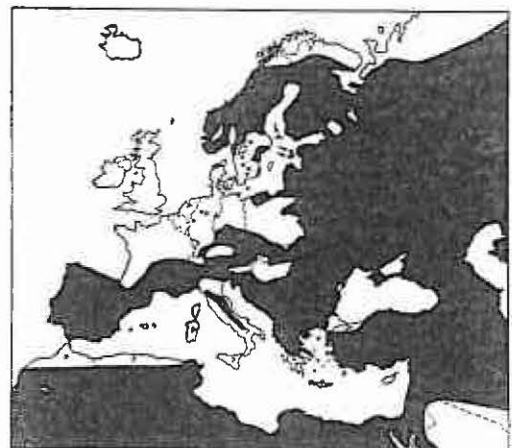
AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Overvåking av hekkelokaliteter og søk etter nye bør foretas. Isolasjon av høyspentmaster bør gjennomføres i så stort omfang som mulig. Nye kraftlinjer bør kables (i jord) i nærheten av besatte/-potensielle hekkelokaliteter.

LITTERATUR; 1,2,54,46,57,74,75,83,87,109,133,153,169,
172,174,176,186,187,188,189,190,191,192,194,195,201,224,
246,247,248,249,250,251,259,278,288,289,291,293,294,325,
370,371,384,385,395,402,411,427,444,450,452,453,486,494.

HUBRO
Venstre: Artens utbredelse i Østfold. Stjerne angir i hvilke deler av fylket hvor arten hekker.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktis etter Mikkola 1983 Owls of Europe
Sorte felt= hekkeområder.

Orden: Strigiformes

Familie: Strigidae

GLOBAL UTBREDELSE

Trans-palearktisk. Rasen *liturata* ruger i Fennoskandia, Russland, Baltikum, Ø-Preussen, Polen, Karpatene, på Balkan og i de østlige deler av Alpene. - Nominatrasen forekommer i Volgaområdet, Ural og V-Sibir, og blir sørover gjennom Asia avløst av andre raser.

UTBREDELSE I NORGE

Utbredelsen i Norge er meget begrenset, ruger i indre deler av Hedemark og hekking er også påvist i N-Trøndelag og Nordland. Utpreget østlig hos oss.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

De indre deler av fylket er dårlig undersøkt når det gjelder denne arten. Det er godt mulig at slagugla hekker hos oss i gode smånagerår. To observasjoner av ropende fugler i (1984) i Rømskog og Halden/Areemark styrker disse antagelsene.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Stand og streiffugl. Preferert hekkebiotop i Hedemark er frodig gran-skog med en høy andel av gamle ospetrær, både levende og døde. Store hogstflater og åpne myrområder med skogkledte kjøler. Reiret plasseres i toppen av et avbrutt tre, i hull i tre eller i gamle reir av andre arter. Benytter også rugekasser. Legger 2-4 (1-6) egg i april. Kullstørrelsen er meget avhengig av tilgangen på næring. Eggene ruges i 27-29 d. av hunnen. Klekking usynkron. Ungen flyvedyktig etter ca. 40 d., men forlater reiret allerede etter 24-32 d. Uavhengig antagelig etter 2-3 mnd. Kan hekke allerede som 2-åring, men oftest ikke før 3-4 år.

Føden består hovedsakelig av pattedyr i størrelse fra smånagere til vånd og fugler i størrelse fra finker til ringdue. Krypdyr, amfibier og noe evertebrater tas også. Jakter mest om natten.

BESTANDSTØRRELSE OG UTVIKLING

Mangelfulle data om arten. Store fluktuasjoner i hekkebestanden har sammenheng med fluktuasjonen i smånagerbestandene. Noe økning i de senere år i Sverige og Finland. Sverige, mulig ca. 3000 par i 1976. Finland ca. 700 par i 1958. Hekkebestanden i Sør-Norge kan anslås til mellom 10 og 100 par.

NEGATIVE FAKTORER

Moderne skogbruk med hogst av brukbare reirtrær er svært uheldig. En må regne med at miljøgifter kan ha negativ innvirkning.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Listet som sjelden av

Direktoratet for Naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Innsamling av observasjoner i Sør-Norge har pågått siden 1980 og fra 1981 er det gjort undersøkelser av artens biotopvalg og hekkebiologi.

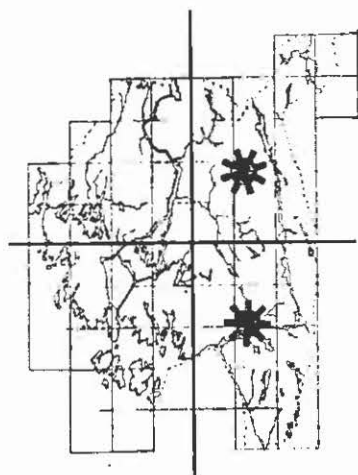
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Få reservater med barskog er opprettet, men utarbeidelse av verneplan foregår.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse om artens eventuelle utbredelse i fylket ønskelig. I skogbruket bør det tas hensyn til arten og potensielle reirtrær bør settes igjen.

LITTERATUR: 2,56,57,83,87,169,200,301,203,257,283,
306,307,325,346,384,389,395,411,427,429,432,453,492.

SLAGUGLE
Venstre: Artens utbredelse i Østfold. Stjerne angir i hvilke deler av fylket syngende hanner er hørt.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktis etter Mikkola 1983 Owls of Europe
Sorte felt= Hekkeområder.

Orden: Coraciiformes
Familie: Alcedinidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten er utbredt i den palearktiske, orientalske, australske og etiopiske region. Rasen *ispida* ruger i Europa fra S-Fennoskandia (tilfeldig i Norge og Finland), De britiske øyer, Frankrike og N-Spania østover til Polen og N-Balkan.

UTBREDELSE I NORGE

Sees fortrinnsvis i kysttraktene av S-Norge opp til Bergen, særlig høst og vinter. Noen få hekkefunn er gjort på Østlandet, det første i Østfold i 1962.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Som ellers i landet sees isfuglen oftest utenfor hekketiden. Det første hekkefunnet i Norge ble gjort i Remmendalen i Halden i 1962. I 1969 ble arten igjen funnet rugende nå i Idd, Halden. 1. kull i mai og 2. kull i juli. Senere er arten påvist rugende i 2 år. 1975 og 1977 også nå i Idd og begge årene 2 kull. Ett individ v/Solli i Tune ble observert 19/6-1984 og er eneste rapporterte ind. i mai/juli utenom Haldenområdet.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Delvis trekkfugl. Prefererer stillestående eller sakteflytende vann i hekkeområdet. Rik tilgang på småfisk og utsiktsplasser langs vassdraget er essensielt. Småelver, kanaler, diker med skyggepartier og grunt klart vann blir foretrukket framfor eksponerte vannforekomster som innsjøer, estuarer og reservoarer. Må dessuten ha tilgang på passende elvebredder for å grave reirtunell. Reiret plasseres i enden av tunell utgravet i bratt eller vertikal skråning ved elv eller bekk. 6-7 (4-8) egg legges i april/mai (kan ha to kull) til juni/juli og ruges i 19-21 d. av begge kjønn. Begge foreldre tar seg av ungene, unntatt i tilfeller hvor hannen er polygam eller hunnen starter på ett nytt kull. Ungen flyvedyktig etter 23-27 d. og er uavhengig snart etter. Hekker som 1-åring.

Føden er først og fremst ferkvannsfisk, men også vanninsekter og marin fisk tas. Sjelden tas krepsdyr, mollusker, landinsekter og amfibier. Fanger bytte ved å styrtdykke fra en utkikks plass eller ved å stille over vannflaten.

BESTANDSTØRRELSE OG UTVIKLING

Markerte fluktnasjoner i nordre og sentral-Europa pga. harde vintre. I de siste år har bestandene gått ned i mange land. Sverige ca. 200 par i 1976, økning her etter 1920. Danmark økning i vårt århundre og 100-200 par hekker, 1976. Finland ca. 10 par 1958, men meget sjelden.

NEGATIVE FAKTORER

Forurensning av vassdrag slik at næringsgrunnlaget for arten har blitt borte er antagelig den største negative faktoren. Bekker i jordbrukslandskap blir dessuten stadig sjeldnere, da de legges i rør. Kan tildels være utsatt for predatorer som mink og rev. Vannstandsreguleringer og flom kan oversvømme reirtunellene. Isfuglen har også blitt forfulgt av mennesker for sin vakre fjørdrakt som dessuten også er populær blandt fluebindere. Forstyrrelser fra fritidsfiskere og andre i hekkesesongen kan være en trussel.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

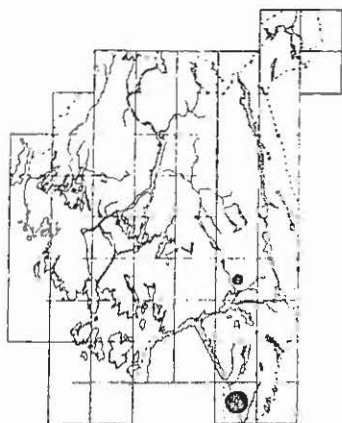
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Bekker i kulturlandskapet blir stadig sjeldnere og et utvalg av disse bør nå vernes. Forurensning og avrenning fra jordbuket må forsøkes stanset slik at bekkene ikke gror igjen og slik at en eventuell fiskebestand kan ta seg opp igjen. Utsetting av småfisk kan være aktuelt. En undersøkelse av potensielle hekkeplasser for isfugl bør foretas.

LITTERATUR: 2,66,87,109,126,169,361,381,395,427.

ISFUGL
Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Stort plott: konstatert hekking, lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktisk etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palae-arctic. Sorte felt= hekkeområder, grå felt= overvintringsområder.

Orden: Piciformes
Familie: Picidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten er på det nærmeste trans-palearktisk, dessuten orientalsk. Nominatrasen ruger i S-Fennoskandia (ikke i Danmark), Tyskland, Ø-Frankrike, på Balkan og videre østover gjennom Mellom-Russland og S-Sibir til Baikalsjøen og foten av Altai. Nærstående raser finnes i Altai og videre østover gjennom Mongolia til Sakhalin, Japan og Korea. Blir erstattet av en annen rasegruppe i Kina, Bakindia og Himalaya og av en sterkt avvikende rase på Sumatra.

UTBREDELSE I NORGE

Hekker spredt og fåtallig i Sør-Norge til Nord-Trøndelag. Mest tallrik på Vestlandet. Nordligste hekkefunn, Fauske og Meløy.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Artens utbredelse i fylket er lite kjent, som ellers i landet forekommer den spredt og fåtallig. Utenfor Raet observeres den sjeldent i hekketiden. Observasjoner i hekketiden hovedsakelig fra Eidsberg, Aremark og Halden.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Stand og streiffugl. Holder i hekketiden til i løv- og blandingskog, f.eks. moer med forholdsvis åpen skog av furu og osp. Hakker ut hull i trær, særlig osp og ofte høyt over bakken. Legger 7-9 (4-11) egg i mai og begge kjønn ruger disse i 14-15 d. Ungen flyvedyktig etter 24-28 d. og blir uavhengig kort etter.

Føden ligner grønnspettens men er mer variert med mindre spesialisering på maur. Kortere tunge og forskjell i beinlengde, beinmuskulatur og halelengde indikerer at den likner mer på *Dendrocopos*-artene i måten å finne føde. Næring tas hovedsakelig fra bakken, men også fra lave trær og bygninger samt fjellflater. På bakken borer og graver den i marken med nebbet og slikker opp maur og andre insekter med tungen. I trær søker den helst i morkne områder og hakker sjelden.

BESTANDSTØRRELSE OG UTVIKLING

Sverige ca. 500 par i 1976, ble her ansett som meget sjelden før, men med økt ornitologisk aktivitet viste bestanden seg å være høyere. Finland, spredt og fåtallig, noe økning tidlig på 70-tallet pga. milde vintre. Norge, grovt estimert bestand til 100-1000 par, antagelig nærmere det første. Bestandstall for Østfold er svært vanskelig å gi da ingen undersøkelser foreligger, men bestanden er trolig meget liten.

NEGATIVE FAKTORER

Den største negative faktoren er trolig kulturskogbruket som ødelegger aktuelle leveområder og hindrer rekruttering av gamle trær. Spesielt gjelder dette mangelen på ospeinnslag i dagens skoger.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Listet som sårbar av Nordisk Ministerråd 1978, 1982. Listet som usikker av Direktoratet for Naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet.

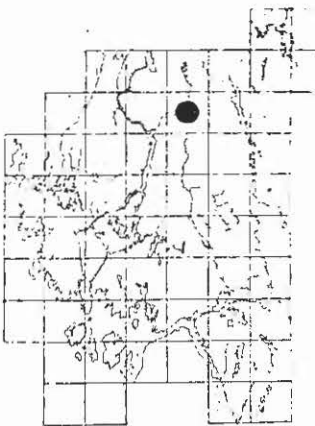
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Det er ikke kjent at arten hekker i noe verneområde, men opprettede/-foreslåtte verneområder kan gi plass til gråspetten.

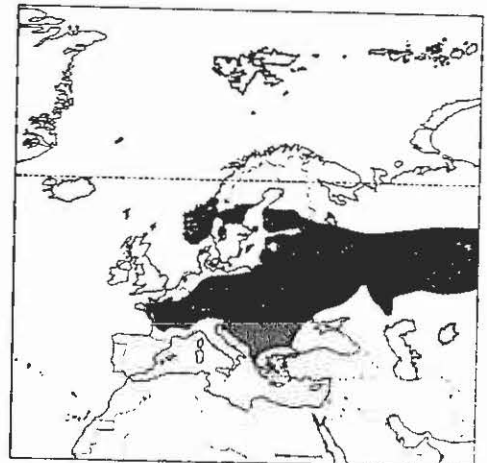
AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Studier av gråspettens hekkebiologi, bestandsstørrelse og utbredelse er ønskelig. Skogbruket bør påvirkes til å sette igjen gamle ospebestander ved avvirkning.

LITTERATUR: 2,56,83,87,169,219,232,259,351,370,371,
395,473.

GRÅSPETT
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Stort plott: konstatert hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktisk etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palae-arctic. Sorte felt = hekkeområder.

Orden: Piciformes
Familie: Picidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten er nesten trans-Palearktisk. Mangler over store deler av V-Europa inkludert De britiske øyer. Nominatrasen ruger fra Fennoskandia (ikke Danmark) og Ø-Tyskland og videre østover gjennom S-Sibir til Kamtsjatka, Sakhalin, Korea og Mongolia, dessuten i Karpatene og Alpene. Andre raser i S-Europa, SV-Sibir, Kina, på Formosa og i Japan.

UTBREDELSE I NORGE

Arten er i Norge først og fremst utbredet på Vestlandet og spesielt på Nordvestlandet. Den vestnorske bestanden er muligens V-Europas største. Ellers i sør-Norge er bestandene meget små og spredte, men arten er tilstede fra Aust-Agder til Nord-Trøndelag.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Arten var i 1820-30 årene ikke uvanlig i f.eks. Eidsberg, men har siden den gang avtatt sterkt i antall. Svært få observasjoner av hvitryggspett foreligger fra de senere år og hekking har ikke blitt påvist siden 1976 da et par hekket helt sør i Aremark kommune. Arten er svært vanskelig å inventere da bestanden i fylket antagelig er meget liten. Muligens har arten allerede utgått som hekkefugl i Østfold.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Stand og streiffugl. Prefererer løvskog eller barskog med løvtre-innslag, særlig steder der det finnes morkne trær og stubber, gjerne i sumpmark. På Vestlandet lever arten fortrinnsvis i løvskog, men også i blandingsskog, furuløvskog. Hakker ut reirhull i trær, vanligvis i morkne eller døde løvtrær. Reirhullet plasseres fra 1,4 - 6,5 m over bakken, men inntil 28 m er registrert. 3-5 egg legges i april/mai og ruges i 10-11 d. av begge kjønn. Ungen er flyvedyktig etter 24-28 d. og blir matet av foreldrene en tid etter dette. Alder for første hekking er ikke kjent.

Føden består hovedsakelig av insekter, spesielt larver av treborende biller. Næringen finnes ved hakking i døde og døende trær.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Hvitryggspetten har i dag en meget fragmentert utbredelse i Europa, noe som er typisk for en art i sterk tilbakegang. Arten blir nå ansett som Europas sjeldneste spette. Sverige 50 par 1987, Finland 30 par 1987. I begge disse land er bestandene kritisk lave. I Norge er bestanden størst på Vestlandet med 500-1000 par. I øvrige Norge, Østlandet og Trøndelag, er derimot bestanden ikke større enn 20-50 par og det er en situasjon parallell til den vi i dag finner i Finland og Sverige. I Østfold er det ikke sikkert at arten hekker i dag, men det er langt fra fastslått at arten har utgått. Registreringer i 1989 viste sportegn i 6 - 7 områder. I Østfolds nabofylke i Sverige,

Värmland, ble bestanden anslått til 20 par i 1987.

NEGATIVE FAKTORER

Moderne skogsdrift med økt skogsavvirkning og planting av gran på tidligere løvtredominerte områder er i dag den største trusselen mot arten. Fjerning av gamle løvtrær ved skjøtsel av skog er også et problem da arten er avhengig av disse.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Listet som direkte truet av Nordisk Ministerråd 1978, 1982. Listet som sårbar av Direktoratet for Naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Undersøkelse av forekomst i Norge er foretatt. Undersøkelser av artens biologi er igangsatt på Vestlandet. Prosjekt Hvitryggspett ble igangsatt i 1986 med økonomisk støtte fra VVF og DN. Samarbeid med Sverige og Finland om arten er igangsatt.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Registrering av hvitryggspett i Østfold ble igangsatt i 1987 med støtte fra miljøvernavdelingen.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Oppfølging av registreringsprosjektet er viktig og en utvidelse av arbeidet synes påkrevet. Vern av biotoper hvor arten blir påvist er nødvendig. Skogbruket må informeres om viktigheten av gjensetting av gamle løvtrær som spesielt hvitryggspetten er avhengig av. Særlig viktig er det å bevare løvskogen i ravineområdene. En kan skape nye biotoper for arten gjennom å styre vegetasjonsutviklingen fra yngre løvtrebestander til gunstige biotoper.

LITTERATUR: 2,3,11,40,41,42,43,44,54,56,73,83,87,
118,119,169,232,241,259,260,263,264,265,266,329,351,
370,371,395,427,433,445,446,473.

HVITRYGGSPETT
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktis ette Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palearctic. Sorte felt = Hekkeområder.

Orden: Piciformes
Familie: Picidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten er trans-palearktisk. Utbredt fra Norge, England, Frankrike, Pyreneerhalvøya og NV-Afrika østover gjennom Europa og Sibir til Kamtsjatka, Mandsjuria og N-Japan, dessuten Iran og Kaukasus. Nominatrasen ruger fra tregrensen i det nordlige Skandinavia/V-Sibir sørover til Østpreussen, Polen og Ukraina.

UTBREDELSE I NORGE

Temmelig vanlig i løv og blandingsskog over hele landet, unntatt på sørvestkysten av Vestlandet der den er sjelden.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Påtreffes i egnede biotoper over hele fylket, fra de trebevokste øyene ved kysten og også i indre strøk.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Stand og streiffugl. Prefererer åpent skogsland, kantsoner i kulturlandskapet, men er meget tilpasningsdyktig og tilgangen på lett-bearbeidet råtnende trevirke synes å være av større betydning enn treslag og høyde. Reirhull hakkes i tre, ofte i en sidegren og i råttent materiale. 2-8 m (0,5 - 25 m) over bakken. 4-6 (3-8) egg legges i siste halvdel av mai og ruges i 11-12 d. av begge kjønn. Ungen er flyvedyktig etter 18-20 d. Alder for uavhengighet og hekking er ikke oppgitt.

Føden består nesten utelukkende av insekter og mest larver. Leter hovedsakelig føde på overflaten av trestammer, grener og i løvverket om sommeren. Om vinteren hakker den etter insekter i råtne trær.

BESTANDSTØRRELSE OG UTVIKLING

Nedgang i bestanden er registrert i Finland, Sverige, Portugal og Nederland. Lokale fluktnasjoner forekommer. Sverige 20000 par 1976, Finland over 3000 par i 1958. I Danmark begynte arten å hekke først i 1964 og ca. 10 par hekker nå årlig. Norge 1000-10000 par 1987. Det er vanskelig å gi eksakt bestandstall for Østfold, men arten er antagelig i svak tilbakegang.

NEGATIVE FAKTORER

Dvergspetten misliker sterkt det moderne skogbruket som innebærer avvirkning av gamle løvtrær og nedhogging av løvtrebestander som erstattes med tett barskog. Frisering og opprydding i tette løvtrebestander er også negativt for arten, samt fjerning av tørrgrener i ekekroner og rydding i randsoner i kulturlandskapet. Dersom ikke bevisste hensyn innarbeides i skogbruket, kan arten stå i fare for å utryddes i de ordinære skogområdene.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Arten hekker i flere verneområder.

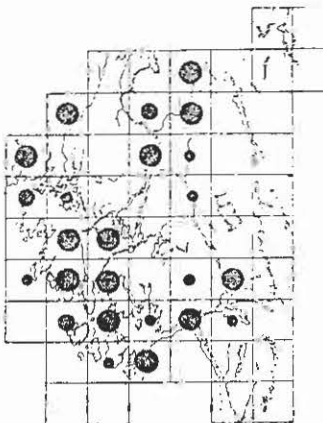
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Arten hekker i flere opprettede/foreslåtte verneområder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Ved avvirkning bør artens beste hekke- og furasjeringsbiotoper om mulig spares. Eldre løvtrær og gamle og døde stammer og stubber spares. Ved skjøtsel bør man unngå for kraftig tynning og tørre og morkne grener på større løvtrær bør spares, rekruttering av gamle og angrepne/råtne løvtrær er viktig.

LITTERATUR: 2,56,87,109,169,259,357,387,395,404.

DVERGSPETT
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott; sansynlig hekking og lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktisk etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palae-arctic. Sorte felt = hekkeområder.

Orden: Piciformes
Familie: Picidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten er holarktisk. Ruger i et sammenhengende belte fra Fennoskandia østover gjennom Sibir til Anadyr, Kamtsjatka og Japan, dessuten i fjellskoger i Mellom-Europa, Tien Shan og V-Kina. Har videre stor utbredelse i det nordlige N-Amerika. Nominatrasen ruger fra Fennoskandia gjennom N-Russland og Sibir til Mandsjuria.

UTBREDELSE I NORGE

Ruger stort sett fåtallig østafjells i S-Norge fra Aust-Agder/Telemark og nordover, særlig i høyereliggende strøk. Mer vanlig fra Trøndelag til Finnmark. Sjelden på Vestlandet.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Arten er hos oss knyttet til gammel barskog i indre strøk. Svært få hekkefunn foreligger og arten ble for eksempel bare registrert i 3 ruter under Atlas-prosjektet. Arten vil nok ved nærmere undersøkelser vise seg å hekke på egnede lokaliteter flere steder i fylket, men neppe tallrikt. Indre strøk av fylket er mest aktuelt og arten ble f.eks. her funnet hekkende 3 år på rad i samme område (1987-89 i Aremark).

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Stand, Streif og delvis trekkfugl. Enkelte år opptrer arten som invasjonfugl, dog i små antall, i Danmark og Øst-Tyskland. Prefererer gammel barskog, gjerne sumpet og med mange vindfelte trær. Selve hekkeplassen ligger gjerne i et litt lysere parti av skogen. Hakker ut reirhull, ofte i døde eller døende trær (oftest gran). Anlegger gjennomgående hullet lavt (1-10 m). 3-5 (-7) egg legges i mai/juni og ruges av begge kjønn i ca. 11 d. Ungen flyvedyktig etter 22-25 d., men er avhengig av foreldrene i ytterligere 1-2 mnd.

Føden består hovedsakelig av insekter, mest voksne og larver av treborende biller som tas under barken. Tretåspetten ringlemerker trær for å få fram sevje som den nytter som en viktig næringskilde.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Forsvunnet som rugefugl i deler av V-Tyskland, Polen og Jugoslavia. Sverige 80000 par i 1976, Finland 23000 par i 1958. I Norge ble bestanden estimert til 1000-10000 par i 1987. Bestanden i Østfold er antagelig ganske liten og begrenset til gammel barskog i indre strøk, særlig mot øst.

NEGATIVE FAKTORER

Moderene skogsdrift med avvirking av gammel barskog som er optimal biotop for tretåspetten synes å være den største trusselen mot arten.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. En landsplan for vern av barskog er igangsatt.

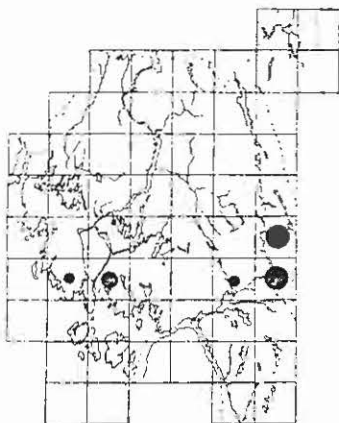
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Landsplanen for vern av barskog vil også omfatte områdene i Østfold som er potensielle hekkeplasser for arten.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Vern av gammel barskog er nødvendig og bør gjennomføres før de siste restene av urskog i Østfold forsvinner.

LITTERATUR: 56,69,87,169,232,235,259,395,413,434,438,
439,473.

TRETÅSPETT
Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sansynelig hekking og lite plott: mulig hekking. Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktisk etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palæarctic. Sorte felt = Hekkeområder.

TRELERKE Lullula arborea

Status: **SÅRBAR**

Orden: Passeriformes
Familie: Alaudidae

GLOBAL UTBREDELSE

Polarktisk. Nominatrasen ruger fra England og Frankrike gjennom Mellom-Europa, Fennoskandia og russland øst til Uralfjellene, anløst av rasen pallida i Middelhavslandene og østover til Kaukasus og Iran.

UTBREDELSE I NORGE

Utbredelsen er konsentrert til områdene omkring Oslofjorden hovedtyngden på østsiden av fjorden.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Østfold har Norges største bestand av trelerke og så godt som samtlige av hekkeplassene ligger utenfor østfold-Raet. Kjerneområde for arten er kommunene Onsøy, Borge, Hvaler, Kråkerøy og Fredrikstad. En mindre bestand er også påvist i Vestfjella-området i Aremark og Halden kommuner.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl som overvintrer nord for Svartehavet og vestover til Tyskland og sørover til Middelhavet. Artens prefererte habitat er karrig impedimentmark - tørre glisne furuskoger og skogstrakter med en viss jordbruksdrift. Reiret plasseres på bakken, skjult i vegetasjon. 3-5 (2-6) egg legges i april/mai, 1. kull et 2. kull se ut til å være vanlig i Østfold i slutten av mai/begynnelsen av juni. Reir nr. 2 påbegynnes vanligvis 11-12 d. etter at 1. kull er flyvedyktig. Eggene ruges i 12-15 d. av hunnen. Ungen flyvedyktig etter 10-13 d. Familien holder sammen ut høsten, ungene fra 1. kull holder seg i nærheten mens foreldrene gjennomfører 2. hekking, og slår seg sammen med disse til en større gruppe.

Føden består i hekkesesongen hovedsakelig av insekter og edderkopper av middels størrelse. Utenfor denne tar trelerka mest frø. Samler føde på bakken.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Det er registrert en generell bestandsnedgang over store deler av NV- og Sentral-Europa: England, Irland, Frankrike, Belgia, Nederland, V-Tyskland, Danmark, Sverige, Tsjekkoslovakia og Sveits. Sverige 3000 par i 1976. Bestanden i Norge i perioden 1880-1910 var på et stabilt høyt nivå med samme utbredelse som i dag. Også i perioden 1911-1940 var bestanden god. Etter 1950 gikk bestanden ned og arten forsvant antagelig fra Vestfold omkring 1960. Trelerkebestanden i Norge ble på begynnelsen av 1980-tallet anslått til 100-150 par (Østfold fylke). Totalbestanden for Norge trolig under 200 par.

NEGATIVE FAKTORER

Habitatendringer er en viktig begrensende faktor for trelerka som ofte var knyttet til utmarksbeiter i skogen. Miljøgifter i landbruket er

negativ faktor og en naturlig negativ faktor er klimaendringer for en slik varmekjær art.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste III. Oppført som sårbar på Nordisk Ministerråds liste i 1978 og som utenfor fare på den samme i 1982. Listet som sjelden av Direktoratet for Naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Undersøkelse av forekomst på Sør-Østlandet er foretatt.

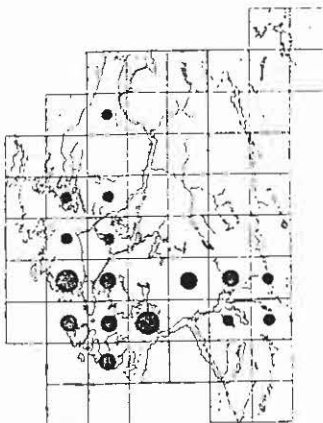
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Arten forekommer innenfor flere opprettede/foreslåtte naturreservater. Undersøkelsen av forekomsten på SØ-landet omfatter også Østfold.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Flere kyr på "gamle" utmarksbeiter er ønskelig.

LITTERATUR: 2,50,83,87,155,169,197,216,351,353,370,
376,395,427.

TRELERKE
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sansynlig hekking og lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktisk etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palæarctic. Sorte felt= hekkeområder, grå felt= overvintringsområder

GULERLE Motacilla flava flava

Status: **SÅRBAR**

Sørlig gulerele

Orden: Passeriformes
Familie: Motacillidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten ruger over hele den palearktiske region og i NV-Alaska, mangler i Irland, N-Skottland, på Færøyene, Island og i de arktiske strøk av Europa og V-Sibir. Nominatrasen utbredt fra Frankrike og SØ-England gjennom Mellom-Europa, S-Fennoskandia og Mellom-Russland til Ural, mot sør til N-Italia og N-Balkan.

UTBREDELSE I NORGE

Ruger i kyststrøkene nord til Møre. Tallrikest på Jæren og Lista.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Også i Østfold hovedsakelig knyttet til kysten og vann og vassdrag utenfor raet. Finnes fremdeles på en del lokaliteter spesielt ved strandenger med storfebeite.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl til tropisk Afrika. Hekkehabitat er oftest tilknyttet en eller annen form for våtmark eller vann. Elvebredder, innsjøbredder, indre deler av strandenger, beiter osv. Foretrekker utsiktspunkter som busker, gjerder og små høydedrag. Reiret legges på bakken skjult i vegetasjonen. 4-6 (3-8) egg legges i mai/juni og ruges i 11-13 dager av begge kjønn. Ungen er flyvedyktig etter ca. 16 d., men holder sammen med foreldrene i flere uker, muligens forlater familien hekkeplassen sammen om høsten. Hekker første gang som 1-åring.

Føden består nesten utelukkende av små evertebrater som plukkes fra mark og vegetasjon samt snappes i luften.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Nedgang flere stede i utbredelsesområdet. Ingen bestandstall er gitt spesielt for nominatrasen flava, men anslås til mellom 100 og 1000 par i Norge i 1987. I Østfold hekker neppe mer enn 30 par og dette er klar nedgang. Viktigste hekkeområde i Østfold er Hestholmen i Øra naturreservat med opptil ca. 10 par. I Vestfold forsvant arten som hekkfugl allerede på 1970-tallet (T.Axelsen pers.medd.). Det ser ut til at arten generelt går tilbake i Norge, i alle fall i Oslofjordområdet.

NEGATIVE FAKTORER

Redusert forekomst av fukt- og strandenger grunnet utfylling, drenering, oppdyrking og småbåtanlegg. Dessuten gjengroing av biotoper pga. færre storfe på beite.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

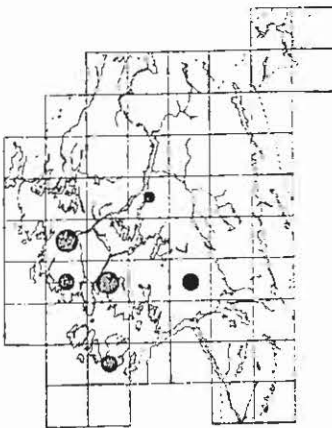
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Hekker i flere foreslåtte/opprettede verneområder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Større beitepress på eksisterende strandenger og andre lokaliteter hvor arten finnes, samt beiting av potensielle biotoper. Indre utfylling og drenering av artens nåværende og potensielle hekkeplasser. En undersøkelse av artens nåværende utbredelse er ønskelig.

LITTERATUR: 33,87,169,185,198,381,395,404,427.

SØRLIG GULERLE
Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sansynelig hekking og lite plott: mulig hekking. Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palearctic. Sorte felt= hekkeområder, skraverte felt= områder hvor arten blir påtruffet i trekketidene. NB! kartet skiller ikke på underarter men gjelder arten Gulerle.

GULERLE Motacilla flava thunbergi

Status: **USIKKER**

Såerle

Orden: Passeriformes

Familie: Motacillidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten ruger over hele den palearktiske region og i NV-Alaska, mangler i Irland, N-Skottland, på Færøyene, Island og i de arktiske strøk av Europa og V-Sibir. Rasen thunbergi ruger fra mellom og N-Fennoskandia gjennom N-Russland og NV-Sibir omtrent til Jenisei.

UTBREDELSE I NORGE

Såerla har en overveiende subarktisk utbredelse og forekommer mer eller mindre alminnelig på passende lokaliteter i bjørkebeltet. Finnes også sørpå i høyereliggende barskoger særlig i Trøndelag og Østerdalen.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Såerla blir påtruffet hekkende år om annet i fylket. Hovedsakelig i indre mer høyereliggende strøk, men er påvist hekkende også i lavere-liggende områder. Emsempelvis ved Moum i Borge i 1986 (reir m/ egg) .

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl til tropisk Afrika. Oppsøke lysåpne felter i skogen, med spredte trær og buskvegetasjon, fortrinnsvis steder med fuktig bunn, myrområder av vekslende karakter, gressletter, kulturmark. Krever nærvær av trær der hannen kan sitte og hevde sitt territorium. Reiret plasseres på bakken skjult i vegetasjonen i en tue eller under en busk, under steiner og i gnagerganger. 5-7 (4-8) egg legges i mai/juni og ruges av begge kjønn i ca. 13 døgn. Ungen flyvedyktig etter ca. 16 d., men holder sammen med foreldrene i flere uker og familien forlater antageligvis hekkeplassen sammen når de legger ut på høsttrekket.

Føden består nesten utelukkende av små evertebrater som plukkes fra mark og vegetasjon samt snappes i luften.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Noen eksakte bestandstall for rasen er ikke oppgitt, men den norske populasjonen er estimert til mellom 10000 - og 1 million par. Kan lokalt variere sterkt i antall fra år til år. Rasens opptreden som hekkefugl i Østfold er ikke årlig, og det kan synes som om såerla spesielt går til hekking hos oss i år hvor våren kommer sent i fjellet. Svært få par hekker i fylket i disse årene, og vi kan strengt tatt ikke regne med at vi har noen fast bestand.

NEGATIVE FAKTORER

Såerla opptrer hos oss ofte i tilknytning til høyereliggende myrer og det vil derfor være uheldig med grøfting og tilplanting av slike.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Arten forekommer i tilknytning til opprettede naturreservater.

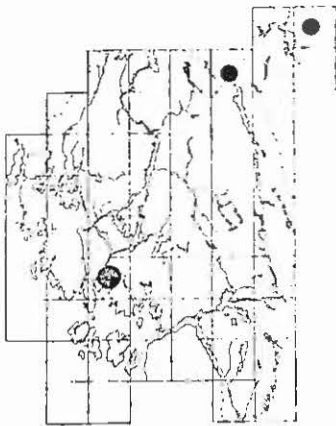
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Arten inngår i en rapport om truede og fåtallige arter på myrer i Østfold som er under utarbeidelse for miljøvernavdelingen.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Hindre drenering, grøfting av myrer og tilplanting med skog på potensielle lokaliteter. En undersøkelse av artens opptreden, habitatvalg og økologi i Østfold ønskelig.

LITTERATUR: 87,169,198,219,222,381,395,404.

SÆRLE

Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Stort plott: konstatert hekking, mellomstore plott: sansynlig hekking.

Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palearctic. Sorte felt= hekkeområde, skraverte felt= områder hvor arten påtreffes i trekketidene. NB! kartet skiller ikke på underarter men gjelder arten Gulerle.

Orden: Passeriformes
Familie: Cinclidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten er diskontinuerlig palearktisk. Ruger i Europa. NV-Afrika, Lilleasia, Midtøsten og sentral-Asia østover til Kina og SØ-Sibir. Nominatrasen i Fennoskandia og NV-Russland, Baltikum og NV-Frankrike, spredte populasjoner i fjelltrakter i Frankrike, på Pyeneerhalvøya, Korsika, Sardinia og Tyrkia. I det øvrige utbredelsesområdet en rekke andre arter.

UTBREDELSE I NORGE

Utbredt ved bekker og elver, fosser og stryk over hele landet helt til Nordkapp på 71° N.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Fossekallen er vanligere i fylket enn hva man tidligere har trodd, spesielt i nordlige og østlige deler. Mangler i kystnære og lavere-liggende jordbruksstrøk og mangler som hekkefugl på øyene.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Stand, streif og delvis trekkfugl. Norske fugler er funnet (ringfunn) om vinteren i Sverige, Danmark, Finland og Baltikum. Den typiske hekkebiotopen har steinet terreng, med steinblokker og fjell. Det finnes sjelden mye vann- og breddevegetasjon. Fossekallen er helt avhengig av rennende vann i hekkehabitatet. Reiret plasseres ved en foss, elv eller bekk i en fjellkløft eller på avsats i fjell. Reiret er meget stort med tykke kompakte vegger og nesten alltid forsynt med tak. Samme reir benyttes ofte år etter år. 4-5 (1-8) egg legges i april/mai og ruges i 16 (12-18) d. av hunnen. Ungen er flyvedyktig etter 22 (20-24) d. Ungen blir uavhengig 7-18 d. etter at den har forlatt reiret. Hekker som 1-åring.

Føden er hovedsakelig store evertebrater som den tar fra elvebredden eller dykker etter.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Utbredelsen er innskrenket i England og Frankrike. Utdødd på Kypros. Nedgang i bestanden i Øst-Tyskland og Polen. Finland 400 par 1958, Sverige 10000 par i 1976, Norge over 10000 par i 1987. I Østfold hekker arten ved mange vassdrag, men noen bestandsundersøkelse er ikke foretatt. Arten er antagelig ikke sjelden og vil nok vise seg å hekke på mange potensielle lokaliteter.

NEGATIVE FAKTORER

Forsuring og forurensing av vassdrag vil på sikt true fossekallens næringstilgang. Endel fugler har blitt felt ved oppdrettsanlegg for settefisk etter å ha tatt yngel. I områder hvor arten har benyttet gamle broer og møllefundamenter som hekkeplass kan dette være en negativ faktor da møllene forsvinner og de gamle broene byttes ut med nye sterile betongbroer.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet.

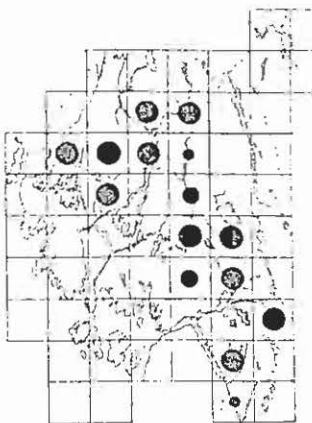
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Et prosjekt som tar sikte på å kartlegge hekke- og overvintringsbestand er igangssatt med støtte fra miljøvernavdelingen.

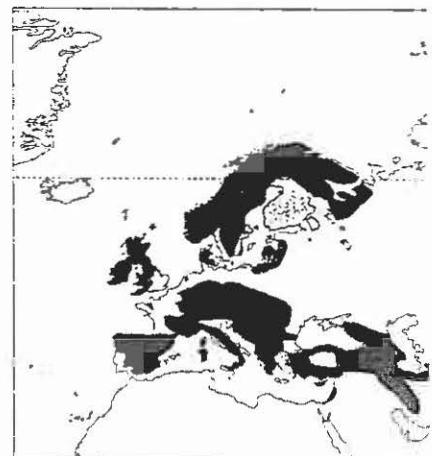
AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Hindre forurensning av artens hekkebiotop, begrense avrenning fra jordbruk og kontrollere andre forurensningskilder. I vassdrag hvor alle mulige hekkeplasser fjernes (bro og bygningsfundamenter) kan en plassere ut kasser som fossekallen kan hekke i. Undersøkelse av status vedrørende miljøgifter og eventuell effekter av forsuring ønskelig.

LITTERATUR: 25,87,109,113,114,115,116,151,152,169,
351,381,395,480.

FOSSEKALL
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sansynlig hekking og lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palearctic. Sorte felt= hekkeområder, grå felt= overvintringsområder.

NATTERGAL *Luscinia luscinia*

Status: **USIKKER**

Orden: Passeriformes
Familie: Turdidae

GLOBAL UTBREDELSE

Sentralt palearktisk. Ruger fra S-Norge, S-Sverige, Danmark, NØ-Tyskland, Polen, Ø-Tsjekkoslovakia, Ungarn, NØ-Jugoslavia og V-Romania østover gjennom Baltikum, S-Finland, Mellom og S-Russland samt V-Sibir til V-Altai.

UTBREDELSE I NORGE

Hekker på deler av Østlandet og Sørlandet mot vest til Vest-Agder, dessuten rugefunn på Sunnmøre. Syngende hanner er påtruffet nord til Nordland.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Arten ble registrert relativt sent som ny art for Østfold. De to første funnene ble gjort i 1975 (Arekilen, Hvaler og i Moss). Men allerede i 1976 ble minst 6 syngende individer hørt. I dag er arten ikke sjelden å høre spesielt i traktene utenfor raet. Størst tetthet ser det ut til at Rygge kommune har.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl som hovedsakelig overvintrer sør for ekvator i Afrika. Hekkebiotopen kjennetegnes ofte på mye undervegetasjon og kratt med dødt løv på bakken, ofte brennesle og mjødukt. Ikke sjeldent forekommer den i nærheten av vann, bekk, elvedal eller i utkanten av annen våtmark. Reiret plasseres på bakken eller lavt i en busk ofte i meget godt skjult posisjon mellom døde greiner, røtter og blandt gammelt løv. 4-5 egg legges i mai/juni og ruges av hunnen i ca. 13 d. Ungen flyvedyktig etter 9-10 d. og uavhengig 2-3 uker etter at den har forlatt reiret. Noen hanner hekker allerede som 1-åringer, hunnene og de fleste hannene senere.

Føden består hovedsakelig av evertebrater og noe frukt og bær.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Arten har spredt seg mot vest i V-Tyskland, Danmark, Finland og Polen, og mot sydvest i Ø-Tyskland. Markert ekspansjon i Norge og Sverige. Bestanden øker i Sverige og Finland, Vest-Russland og muligens i Polen. I tilbakegang i Romania. Sverige 15000 par i 1976 og markert oppgang. Finland ca. 200 par i 1958 og enorm økning til ca. 8000 par i 1984. I Norge ble bestanden estimert til 200-500 par i 1984. I Østfold rapporteres det årlig ca. 20 syngende hanner, men bestanden er trolig noe større.

NEGATIVE FAKTORER

Snauhogst av kratt og småskog ved sjøer og bekker samt lukking av bekker er faktorer som virker negativt inn. Generelt er "opprydding" i potensielle/besatte habitater svært uheldig.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Arten hekker i flere opprettede/foreslåtte verneområder.

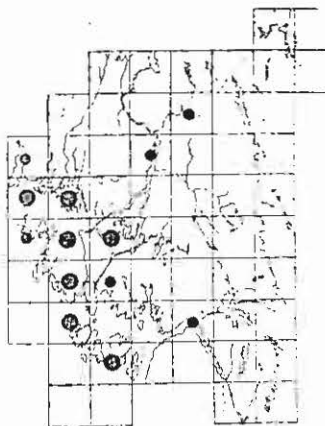
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Arten hekker innenfor noen verneområder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av habitatkrav og bestandsstørrelse ønskelig.
Bekkelukking og frisering av skog i hekkeområder og potensielle sådanne må unngås.

LITTERATUR: 62,109,169,210,258,312,381,395,404,427,
479.

NATTERGAL

Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Mellomstort plott: sansynlig hekking, lite plott: mulig hekking. Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palæarctic. Sort felt = hekkeområde, skravert felt = områder hvor arten påtreffes i trekktidene.

Orden: Passeriformes

Familie: Turdidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten er sørlig palearktisk. Rasen gibraltariensis ruger i NV-Afrika og i Europa nordover til S-England, S-Norge og S-Sverige, mot øst til Polen, SV-Russland og Balkan. Er på Pyreneerhalvøya erstattet av den nærstående rasen *atterimeus* og av mer avvikende raser, inkl. nominatrasen, i fjelltraktene fra Midtøsten, Kaukasus og Turkestan til Himalaia, Tibet, Mongolia og V-Kina.

UTBREDELSE I NORGE

Første gang påvist her i landet i Oslo i 1864, og viste seg fram til 1922 tilfeldig og med lange mellomrom spredt fra Jæren til Finnmark. I 1923 ruget den i Oslo, og ved Tolga i Østerdalen i 1941. På Kongsberg ble den påvist rugende i 1951-54. Arten er nå årlig rugefugl i Norge og hekker spredt i Oslofjordområdet ned til Aust-Agder.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Arten ble første gang påtruffet i 1885 (3. funn i Norge) og i dag ruger sikkert arten årlig i Østfold. Saugbrugs fabrikkområde i Halden var det første stedet en mistenkte hekking av arten. I 1989 ble arten funnet rugende for første gang i fylket, 2 par hekket i Halden by. Det ene paret fikk fram 2 kull.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl som overvintrer i Middelhavsområdet. Arten var opprinnelig knyttet til landskap med stein og fjell da den hekket i sprekker og kløfter i fjellveggene. Har etterhvert funnet menneskelagde habitater svært tiltrekkende og hekker nå i fabrikk og byområder over store deler av utbredelsesområdet. Reiret plasseres under takstein, på bjelker eller hulrom i bygninger eller i sprekker i fjell. 4-6 (2-8) egg i april/mai, ofte et 2. kull medio juni. Eggene ruges i 13-17 d. av hunnen. Ungen flyvedyktig etter 12-19 d. og uavhengig etter 11 d. eller senere. Polygami forekommer hos arten. Mange, kanskje alle hanner hekker som 1.-åringer og hunner kan hekke som 1.-åring.

Føden består av små eller mellomstore evertebrater og bær og frukt. Størstedelen av føden tar den fra bakken.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Arten har økt og spredt seg i NV-Europa inkludert Skandinavia og Sovjet. Arten ble påtruffet rugende første gang i Danmark i 1872 og i Sverige i slutten av 1880-årene. Danmark ca. 200 par i 1976, Sverige ca. 300 par i 1976. Finland ble kolonisert på 1970-tallet og nå hekker 5-10 par. Den norske bestanden teller ca. 20-30 par. Ved nærmere undersøkelser vil arten sikkert vise seg å hekke med flere par i Østfold, stadig flere observasjoner i trekketidene og under hekkesesongen styrker denne antagelsen.

NEGATIVE FAKTORER

Arten er meget tilpasningsdyktig og i ekspansjon, det ser ikke ut til at noen negative faktorer påvirker arten nå.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

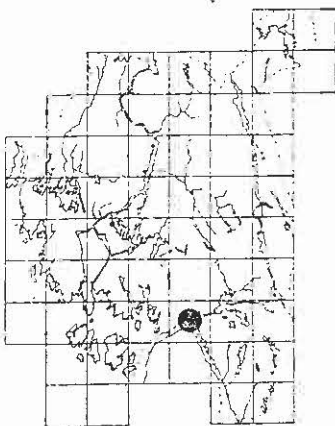
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet.

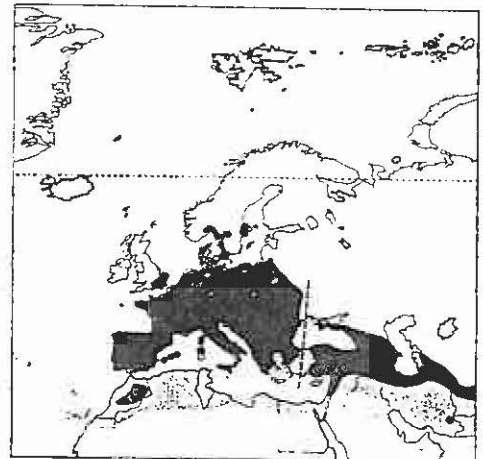
AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av artens habitatkrav og utbredelse er ønskelig.

LITTERATUR: 2,20,21,23,24,39,109,120,154,155,169,281,
285,395,427.

SVART RØDSTJERT
Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Stort plott: konstatert hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palearctic. Sort felt = Hekkeområder, grå felt = overvintringsområder.

GRESSHOPPESANGER *Locustella naevia*

Status: USIKKER

Orden: Passeriformes
Familie: Sylviidae

GLOBAL UTBREDELSE

Artens utbredelse er vestlig og sentralt palearktisk. - Nominatrasen ruger i Europa fra N-Spania, N-Italia, Jugoslavia og Krim nordover til S-Fennoskandia og Onegasjøen, mot vest til De britiske øyer, mot øst til Mellom-Russland. Avløst av andre raser i Ø-Russland, over Kirgisersteppene og N-Turkestan til NV-Mongolia, dessuten i Kaukasus.

UTBREDELSE I NORGE

Første gang påvist i Rogaland i 1883. Arten er sjelden hos oss og kun få hekkefunn er gjort på strekningen Jæren-Hedmark. Men syngende hanner er påvist spredt nord til Trøndelag hver vår, dette indikerer en fast hekkebestand i Sør-Norge.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Første gang påtruffet i Skjeberg i 1974, og etter 1980 påtruffet årlig med 1-3 syngende individer. Ennå er ikke konkrete hekkefunn gjort. Arten er registrert på passende lokaliteter over hele fylket.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl som overvintrer i tropisk Afrika. Preferert hekkebiotop er steder med rik og tett markvegetasjon av forskjellig karakter, kultureng, krattvegetasjon med høyt gress, mjødurt etc. Reiret plasseres godt skjult i vegetasjonen, som regel i en gresstue eller litt opp fra bakken mellom store tettvoksende planter. 5-6 (7) egg legges i mai/juni og ruges i 13-15 d. av begge kjønn. Ungen er flyvedyktig etter 10-13 d. Gresshoppesangeren har ikke sjelden 2 kull.

Føden består av diverse evertebrater som insekter, larver og edderkoppdyr.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

I Sverige ble arten først påtruffet i 1913 og det første hekkefunnet ble gjort i 1929. I 1968 ble det registrert 630 synende hanner, og rapporter etter 1970 viser en kraftig økning i bestanden. I Danmark ble den først påvist hekkende i 1952 og deretter har det vært en enorm økning i antallet observasjoner. Den norske bestanden ble estimert til 10-100 par i 1987. Det ser ut til at arten har hatt en solid spredning mot nord og vest i Europa og antagelig vil arten bare bli vanligere hos oss.

NEGATIVE FAKTORER

Arten forekommer ofte i kulturmark og vil derfor være utsatt for eventuell sprøyting. Fulldyrking/kultivering av enger og naturlige gressbevakste arealer er svært uheldig.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet.

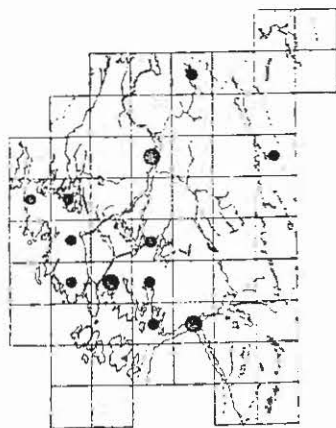
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Syngende hanner er registrert i flere foreslåtte verneområder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av forekomst og hekkebiologi er ønskelig.

LITTERATUR: 109,169,193,355,356,393,395,427.

GRESSHOPPESANGER

Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Mellomstort plott: sansynelig hekking, lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western palae-arctic Sort felt= hekkeområder.

Orden: Passeriformes
Familie: Sylviidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten er vestlig palearktisk. Utbredt fra De britiske øyer gjennom mellom-Europa, Fennoskandia, Russland og V-Sibir til Jenisei, Altai og V-Turkestan, mot sør til Mellom-Frankrike, Italia, N-Balkan og Kaukasus, foruten Algerie.

UTBREDELSE I NORGE

Fantes tidligere som rugefugl bare i N-Norge omtrent sør for polar-sirkelen. I 1923 ble den påvist hekkende ved Stavanger og senere har den spredt seg til store deler av S-Norge.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Arten begynte å hekke i fylket fra slutten av 1950-tallet og forekommer nå årlig på noen lokaliteter i fylket. Men mange passende lokaliteter er ikke besatt.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl som overvintrer i tropisk Afrika. I Norge har vi 2 forskjellige populasjoner (Nord og Sør) med endel avvikende habitatkrav. Mens den nordnorske populasjonen foretrekker bjørkeskog og blandingsskog med frodig markvegetasjon, åpen skog med vier, myrer, elver og bekker, så prefererer den sørlige frodig takrør og sivbestand ved ferskvann. Gjerne med busker og småtrær. Reiret skjules godt i tett og høy vegetasjon i en busk eller starrtue, ofte godt skjult i i takrørskogen. Reiret kan plasseres over vann. 4-7 egg legges i juni og ruges i 12-13 (11-14) d. av hunnen. Ungen flyvedyktig etter 10-16 d.

Føden består av små evertebrater som den plukker fra vegetasjonen eller snapper i luften.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Bestanden har gått tilbake i Skandinavia i løpet av 1970-årene. I Sverige viste ringmerkingstall en tilbakegang på to tredjedeler i forhold til årsummene 10 år tidligere. I Norge ble bestanden estimert til 10000-100000 par i 1987. I Østfold har arten etter hvert blitt sjelden og syngende hanner rapporteres forholdsvis sjelden. Fylkesbestanden overstiger neppe 20 par.

NEGATIVE FAKTORER

I Sør-Norge har konkurransen med rørsanger vært nevnt som en negativ faktor. Ved regulerte vann kan reiret oversvømmes.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Arten ruger i flere opprettede verneområder.

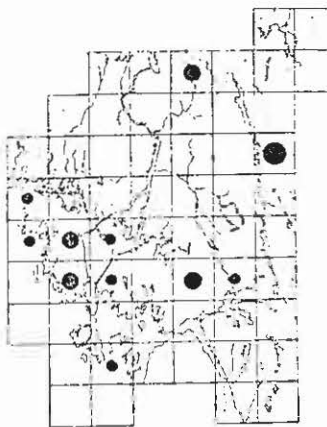
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Arten ruger i flere opprettede/foreslåtte verneområder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av artens utbredelse og hekkebiologi er ønskelig.

LITTERATUR: 87,109,169,185,198,276,284,381,395,404,
420,427,506.

SIVSANGER

Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sannsynlig hekking og lite plott: mulig hekkingg.

Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western palae-arctic. Sort felt= hekkeområder

Orden: Passeriformes

Familie: Sylviidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten er vestlig palearktisk. Ruger i Europa fra Mellom-Frankrike, N-Italia, N-Balkan, Ukraina og Kaukasus nordover til S-England, S-Fennoskandia, mot øst til Ural og Iran.

UTBREDELSE I NORGE

Første gang påvist

i 1967, Møre og Romsdal. Første hekkefunn ble gjort i Presterødkilen, Vestfold i 1970. Ruger nå fra Østlandet og vestover til Vest-Agder.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Første gang registrert i Østfold i 1971, ved Seutelva mellom Onsøy og Fredrikstad kommuner. Etter dette ble det stadig gjort observasjoner av arten og i 1979 ble arten påvist rugende nettopp i Seutelva. I dag er myrsangeren spredt til egnede lokaliteter over hele fylket. Arten er også påvist hekkende ved Visterflo i Tune og ved Hårsetersjøen i Trøgstad i 1982.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl som overvintrer i øst og sydøst-Afrika og muligens også i SV-Asia. Prefererer tett, lav vegetasjon på hekkeplassen. Særlig med brennesle, mjødukt, busker og kratt. Ved grøfter og åkerkanter, velger gjennomgående tørrere steder enn sine nære slektninger. Reiret plasseres opphengt i lav vegetasjon mellom plantestengler. 5 (4-6) egg legges i juni og ruges i 12-13 (14) d. av begge kjønn. Ungen er flyvedyktig etter 11-15 d.

Føden består av evertebrater som insekter og deres larver, dessuten edderkoppdyr og om høsten noe bær.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Har spredt seg mot nord siden 1930-årene. I Sverige ble arten påtruffet rugende første gang i 1934 og har i de senere årtier øket ganske betydelig slik at bestanden i 1982 ble beregnet til 6500-7500 par, hvorav 5200 i Skåne og på Västkusten. I Danmark er arten nå vanlig og ganske jevnt utbredt over hele landet, tallrikere i Øst- enn i Vest-Danmark. I Norge ble bestanden estimert til 10-100 par i 1987. I Østfold har bestanden øket kraftig og arten vil helt sikkert vise seg å hekke på svært mange gunstige lokaliteter. Bestanden ser nå ut til å være på ca. 40 par årlig, muligens noe større.

NEGATIVE FAKTORER

Slått, brenning og sprøyting av vegetasjon langs grøftekanter og jordbrukslandskap minsker artens mulighet for å finne egnede levesteder.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Hekker i flere verneområder.

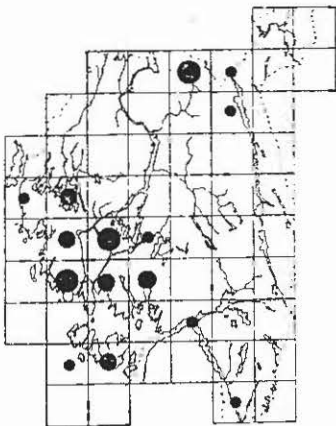
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Arten ruger i flere foreslåtte verneområder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

En undersøkelse av artens utbredelse og hekkebiologi/habitatkrav i Østfold er ønskelig. Landbruket bør oppfordres til å la kantvegetasjonen stå igjen langs enger og bekker/grøfter.

LITTERATUR: 72,109,169,238,239,333,337,381,394,395,
404,427,447.

MYRSANGER

Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sansynlig hekking og lite plott: mulig hekking. Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktisk etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western palae-arctic. Sort felt = hekkeområde.

HAUKSANGER *Sylvia nisoria*

Status: **USIKKER**

Orden: Passeriformes
Familie: Sylviidae

GLOBAL UTBREDELSE

Artens utbredelse er sentralt palearktisk. - Nominatrasen ruger fra S-Fennoskandia, Danmark, Tyskland, NØ-Frankrike og N-Italia gjennom Ø-Europa inkl. N-Balkan, Mellom og S-Russland til Kirgiserstrepene og Kaukasus samt Lilleasia. Avløst av rasen merzbacheri fra SV-Sibir og Transkaspia gjennom Turkestan og Altai til NV-Mongolia.

UTBREDELSE I NORGE

Nyinnvandret, det første hekkefunnet ble gjort i Vestfold i 1972. Hekker nå sparsomt i områdene omkring Oslofjorden. Ungfugler registreres regelmessig flere steder i S-Norge under høsttrekket.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Påtruffet første gang i Østfold 24/8-69 samtidig på Akerøya i Hvaler og ved Kjennetjernet i Onsøy. Arten treffes nå regelmessig og nesten årlig ved Akerøya Ornitologiske Stasjon. Første hekkefunn ble gjort ved Nes i Borge 21-22/6-80. 2 reir med egg ble funnet. Ett hekkefunn til er gjort i fylket, 1 par ruget ved Ringstadhavna i Rolvsøy i 1986. Arten er vanskelig å inventere, men fylket har mange gunstige lokaliteter for arten slik at det ikke er mulig at den vil bli påtruffet rugende på flere steder, spesielt langs kysten.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl som overvintrer i Øst-Afrika. Som hekkebiotop foretrekker hauksangeren spredt buskvegetasjon og kratt i skogkanter, gjerne i kulturlandskap. Forøvrig samme miljø som tornsanger og tornskate. Reiret plasseres lavt i kratt og 4-6 egg legges i mai/juni og ruges i 14-15 d. av begge kjønn. Ungen er flyvedyktig etter 14-16 d.

Føden består hovedsakelig av evertebrater, men den tar også endel bær og frukt.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Den svenske bestanden var i nedgang på 1950-tallet, men etter 1960 har den igjen øket i antall. Arten hekker nå helt nord til øyene utenfor Bohuslänkysten og det er ganske sikkert at Østfold-fylkene har innvandret den veien. Den danske bestand anslås til 15-30 par i 1978. Den norske bestanden er meget liten og anslås til at kun under 10 par hekker årlig. Østfolds hekkebestand vet vi ingen ting om, men om arten hekker årlig så er det ikke snakk om mange par.

NEGATIVE FAKTORER

Arten er ofte knyttet til kulturlandskap med gamle beiter. Dette er en naturtype som etter hvert ser ut til å forsvinne.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet.

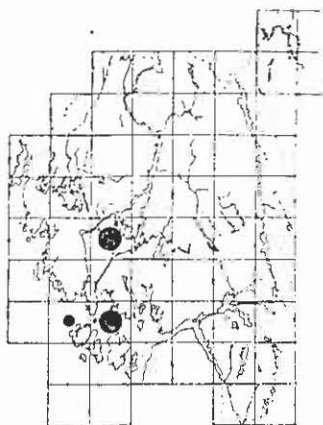
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Endel potensielle hekkelokaliteter ligger innenfor opprettede/foreslåtte verneområder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Det er svært viktig å bevare det gamle kulturlandskapet. En undersøkelse over artens utbredelse er ønskelig.

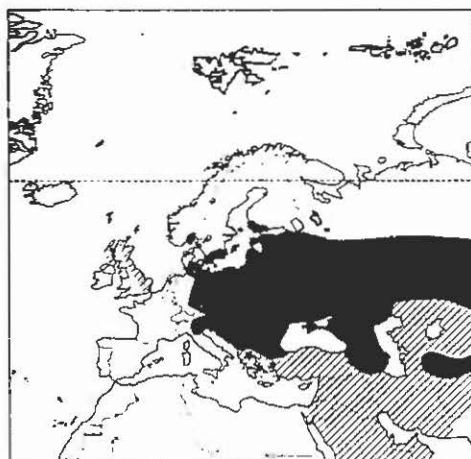
LITTERATUR: 14, 109, 169, 212, 372, 395, 427.

HAUKSANGER

Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Stort plott: konstatert hekking, lite plott: mulig hekking.

Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktisk etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palæartic. Sort felt = hekkeområde, skravert felt = område hvor arten påtreffes i

STJERTMEIS *Aegithalos caudatus*

Status: **USIKKER**

Orden: Passeriformes
Familie: Aegithalidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten er trans-palearktisk. Utbredt over størstedelen av Europa inkl. De britiske øyer, i Lilleasia, Kaukasus, Iran og gjennom S-Sibir til Kamtsjatka, Mandsjuria, Kina og Japan. Delt i flere tydelige rasegrupper. - Nominatrasen ruger i Fennoskandia, Danmark, Polen og Russland øst til Uralfjellene.

UTBREDELSE I NORGE

Hekker spredt over store deler av S-Norge. Mot nord går den til Troms fylke.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Stjertmeisen finnes på egnede lokaliteter over hele fylket, men spredt hekking gjør det vanskelig å få oversikt over den totale utbredelsen.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Stand og streiffugl som utenfor hekketiden streifer omkring. Kan enkelte år opptre invasjonstet. Stjertmeisen holder til i løvskog og blandingsskog, gjerne skogholdt og skogkanter som grenser til dyrket mark eller en eller annen form for våtmark. Reiret plasseres oftest i løvtrær og er en rund konstruksjon som gjerne plasseres i en grenkløft. 10-12 (-16) egg legges i april/mai og ruges i 12-14 (-18) d., for det meste av hunnen. Ungen flyvedyktig etter 14-19 d. Ikke sjelden forekommer det at flere enn 2 voksne fugler deltar i arbeidet ved samme reir. Fenomenet skyldes trolig at mange fugler får reiret sitt ødelagt og at stjertmeisen ikke er aggressiv overfor artsfeller på reirplassen.

Føden består nesten utelukkende av evertrebrater som insekter, deres egg og larver og edderkoppper.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Store lokale fluktuasjoner forekommer, få data om bestandsstørrelse foreligger. I Norge er bestandstallet anslått til å være 1000-10.000 par.

NEGATIVE FAKTORER

Biotopforandringer synes å være den største trusselen mot artene. I moderne skogsdrift hugges fuktig blandingsskog, områder dreneres og tilplantes med gran. Strandskog og annen kantløvskog "friseres" i stor grad. Predatorer som skjære, nøtteskrike og ekorn gjør kraftig innhogg i stjertmeis- reirene.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Hekker i endel verneområder.

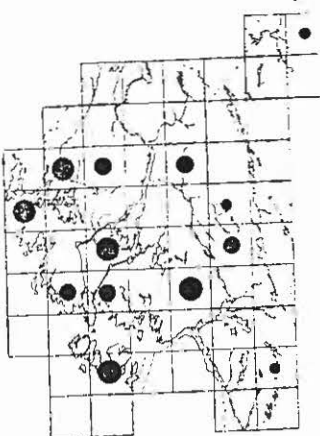
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Arten hekker innenfor flere opprettede/foreslåtte verneområder.

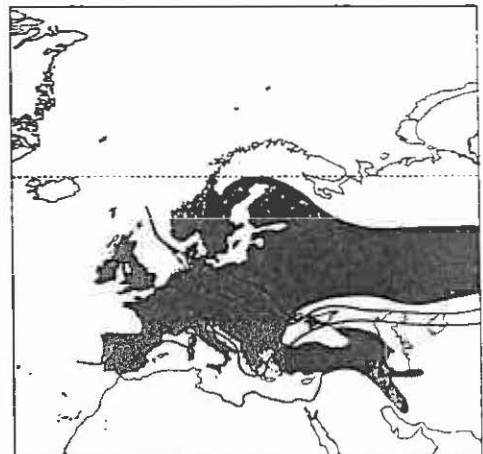
AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

For å bevare stjertmeisbiotoper kreves det større hensyn i skogbruket generelt og ved skjøtsel av spesielle skogsområder. Fuktige eller forsumpede løvskogsområder, buskerik strandskog mot sump, sjø eller vassdrag bør søkes bevart urørt. Undersøkelse av artens utbredelse og bestnadsstørrelse er ønskelig.

LITTERATUR: 2, 87, 144, 169, 386, 395, 404.

STJERTMEIS
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sannsynlig hekking og lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palearctic. Svart felt = hekkeområde.

NØTTEKRÅKE Nucifraga caryocatactes

STATUS: **USIKKER**

Orden: Passeriformes
Familie: Corvidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten er nesten trans-palearktisk. Utbredt i barskogsbeltet fra Skandinavia gjennom Russland og Sibir til Stillehavet, dessuten i fjellskogene i Mellom og S-Europa, Himalaya, N- og V-Kina og på Formosa. - Nominatrasen ruger i S-Fennoskandia, sjelden i Danmark, i Poen og Mellom-Russland mot øst til Uralfjellene, dessuten i Fjellskogene i S-Tyskland, Alpene, Tsjekkoslovakia, Karpatene og på Balkan. Rasen macrorhynchos ruger i NØ-Russland og Sibir. Flere andre raser i Asia.

UTBREDELSE I NORGE

Hekker i lavereliggende deler av Østlandet, også i enkelte indre strøk på Vestlandet.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Utbredelsen er svært dårlig kjent, i hekketiden lever nøttekråka et bortgjemt liv og er derved meget vanskelig å inventere. Finnes antakelig spredt over hele fylket og flere observasjoner er gjort i hekketiden, flest i Tune kommune.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Stand og streiffugl, hvis næringstilgangen svikter kan nøttekråka forekomme invasjonstypen langt utenfor sitt egentlige utbredelsesområde. Preferert hekkebiotop er dype barskoger, men den gjør ofte proviant-eringsturer til blandingsskog eller løvskog med hasselforekomster. Kan fly opptil 10 km for å finne føde. Reiret plasseres ca. 4-12 m over bakken i gran eller furu. 3-4 (5) egg (eggantallet varierer med tilgangen på næring) legges i mars/april og ruges i 18-19 d. av begge kjønn. Ungen er flyvedyktig etter 24-26 d. Ungen er avhengig av foreldrene i mange måneder etter flyvedyktig alder.

Nøttekråka er næringsspesialist og tar mest hasselnøtter. Evertebrater inngår i føden og frø tas. Arten kan også ta smånagere.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Den svenske bestanden ble anslått til noen tusen par i 1977. Den norske til 100-1000 par i 1987. I Østfold finnes det antakelig en liten bestand, men denne kan ikke sikkert tallfestes.

NEGATIVE FAKTORER

Moderne skogsdrift med snauhogst og planting av gran er meget uheldig. Fjerning av hasselbestander er også svært uheldig.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet.

En plan for å bevare barskogsområder i Norge er under utarbeidelse.

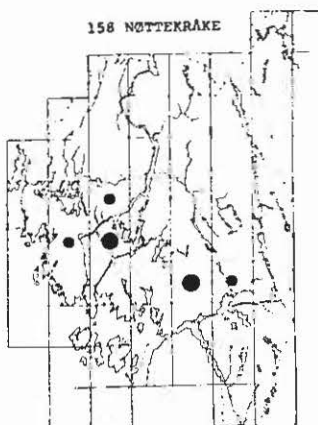
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK

Barskogsplanen vil også omfatte områder i Østfold.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av artens utbredelse er ønskelig. For å bevare artens eksistens må hasselforekomstene i skogen bevares. Flatehogst, drenering og tilplanting av habitater som er potensielle for nøttekråke må unngås.

LITTERATUR: 2, 87, 109, 169, 395, 404.

NØTTEKRÅKE
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Mellomstort plott: sannsynlig hekking, lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktisk etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palae-arctic. Sort felt = hekkeområde.

BJØRKEFINK *Fringilla montifringilla*

Status: **USIKKER**

Orden: Passeriformes

Familie: Fringillidae

GLOBAL UTBREDELSE

Trans-palearktisk. Ruger fra Fennoskandia, sjeldent i Danmark gjennom N-Russland og Sibir, fra tregrensen i nord til Altai, NV-Mongolia, N-Amur og Kamtsjatka i sør.

UTBREDELSE I NORGE

Ruger i S-Norge tallrikt i bjørkebeltet på fjellet, men hekker også til dels alminnelig i høyereliggende barskoger. Mens den sør for Dovrefjell bare hekker uregelmessig og spredt i lavlandet, er lavlandshekking vanlig i S-Trøndelag og videre nordover.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Bjørkefinken hekker årlig i Østfold (Vestfjella), det ser ut til at år hvor våren kommer sent i fjellet er de sikreste årene for å påvise den rugende andre steder i fylket. Arten forekommer da i indre høyereliggende strøk, men aldri i store antall.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl som overvintrer i V-Europa inkl. De britiske øyer. Prefererer høyereliggende barskoger og bjørke-beltet på fjellet. Reiret plasseres 1 - 10 m høyt i en bjørk, eventuelt gran eller furu. I bjørk oftest inntil stammen eller i en stammekløft, i bartrær gjerne ut på greinene. 5-7 (4-8) egg legges i mai/juni og ruges i 11-12 d. av hunnen. Ungen flyvedyktig etter 11-13 d.

Føden består av diverse frø og frukter, bl.a. av bartrær, bjørk, rogn, bøk og hyll. Om sommeren består føden vesentlig av insekter, som også ungene fores med.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Bestandstall og utviklingen hos arten er trolig stabil. I Norge er bestanden anslått til over 1000000 par. Sørgrensen for utbredelse varierer fra år til år og arten hekker også som hos oss enkelte år i Dalsland og Värmland i Sverige.

NEGATIVE FAKTORER

Ingen er registrert.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Hekker i mange verneområder.

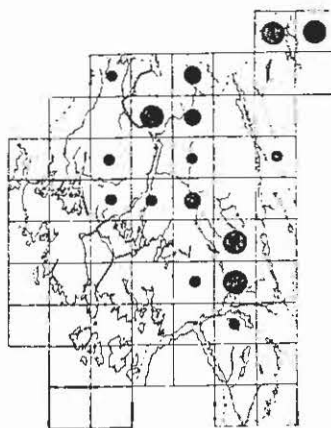
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Arten er påvist i Vestfjella naturreservat.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av artens opptreden og hekkebiologi i fylket er ønskelig.

LITTERATUR: 87,109,169,395,404,427.

BJØRKEFINK

Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott : sansynlig hekking og lite plott: mulig hekking.

Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palearctic. Sort felt= hekkeområder, grå felt= overvintringsområder og skravert felt= områder hvor arten registreres i trekketidene.

